

Sen o Európe

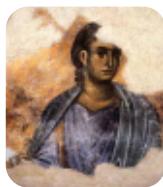
List Františka
štátneho sekretárovi
kardinálovi Pietrovi
Parolinovi
str. 6

Čelom k Pánu Bohu

Sväta omša sa má
sláviť predovšetkým
vždy „čelom k Pánu
Bohu“
str. 10

A Biblia má predsa pravdu

Archeologický
výskum
potvrdzuje
pravdivosť Biblie
str. 24

Čakanie plné pohybu

Takže advent. *Adventus*, čiže *pri-chod*. Príchod Pána medzi ľudí a jeho druhý príchod na konci čias. „*Slovo sa telom stalo*“ (Jn 1, 14), aby sme sa „*stali účastnými na Božej prirodzenosti*“ (1 Pt 1, 4). Slovami sv. Atanáza Alexandrijského, „*Boh sa stal človekom, aby sme sa my mohli stať boh-mi*“.

Nuž, advent. Čas prípravy na príchod Boha. Boha, ktorý sa zaujíma o človeka, ktorý zostupuje k človekovi, približuje sa mu, stáva sa človekom, aby spolu s ním kráčal po jeho cestách, aby sa delil o jeho biedy, slzy, úzkosti, nádeje...

Podľa Krátkeho slovníka slovenského jazyka (2003) slovo *príchod*, znamená „*pridenie, prichádzanie na miesto*“. Takže Boh prichádza... Kam vlastne to má prísť? Kde je to „*na miesto*“?

Ako odpoveď sa priam tlačí na jazyk až ono infantilné „*do našich sŕdc*“. Aby sme si však rozumeli – infantilnosť nespôsiba v obsahu, ale vo forme.

Boh je totiž všade, len ja som vždy niekde inde.

Boh je v tiche, len ja sa ohlušujem rečením, ba až táraním.

Boh je pokoj, len ja som nepokojný.

Boh je vo mne, len ja som mimo seba.

Boh je láska, lenže ja milujem len seba.

Neklamme si, neklamme sa! Je to totiž práve advent, ktorý nás usvedčuje – namiesto toho, aby sme očakávali Pánov príchod, ho opúšťame a vydávame sa ho hľadať. A hľadáme ho neúnavne, rok čo rok, na nami vychodených chodníkoch. No Boh nie je v našich knihách, v našich formulároch, v našich tézach. Tie strohé definície sú pre Boha pritesné, deformujú ho, Boh sa v mnohých ani sám nespoznáva, neraz hovoria o niekom inom...

Vincent van Gogh: Hviezdná noc

Ak sa máme stať „účastnými na Božej prirodzenosti“, načim nám odložiť Syzifov balvan hľadania Boha. Boh sa totiž nestratil, to my sme sa stratili. Boh „*je ten istý včera i dnes a naveky*“ (Hebr 13, 8), „*jeho domom sme my*“ (Hebr 3, 6).

Netreba nám hľadať Boha, treba nám hľadať samých seba. No nájst' samého seba znamená vyjsť' z toho, čo nás okráda o seba samého. Urobiť zo seba niečo iné. Urobiť zo seba – človeka. A byť človekom, znamená nesmierne mnoho. Neprebádateľne mnoho. To preto Antoine de Saint-Exupéry hovorí, že „*človek sa rodí nesmierne dlho*“.

Ísť k sebe a hľadať seba samého je začiatok budovania vlastnej slobody a

vlastnej identity. Je to načúvanie ticha v tiche až dovedy, kym nezachytíme ten hlas, ktorý človeka povoláva na slobodu a ponúka mu plnú dôstojnosť hodného človeka. Nájst' seba samého totiž znamená nájst' Boha. A práve v tej chvíli, ako hovorí Blaise Pascal, „*človek nekonečne prevyšuje človeka*“.

Preto by advent nemal byť ničím iným, ako úsilím zachytiť onen hlas. Nie ho hľadať, ale pripraviť sa na jeho započutie. Pripraviť Bohu „*miesto*“ na jeho príchod. Pripraviť seba samého.

A vtedy vlastne pochopíme, že advent znamená nájdenie seba samého.

PAVOL PRIKRYL

KREŠTAN NA VIDIEKU
pozýva na online konferenciu

SVITÁ NA LEPŠIE ČASY?

30. 11. - 6. 12. 2020

18.00 - 19.00

*youtube kanál Krestan na
vidieku*

*Ako sa dá žiť INAK?
S Bohom, s prírodou, s radostou,
s Rómami i so sebou navzájom,
na vidieku či v meste. INAK.*

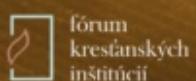
PETER GOMBITA

MILAN JURKY

MICHAL SMETANKA

TOMÁŠ ABEL

JÁN ŠLINSKÝ A ĎALŠÍ

Viac informácií na <https://krestannavidieku.sk/podujatia/pripravovana-konferencia/>

Pavol Országh Hviezdoslav

Advent

Príď, doba spásy! Čakáme ňa zdávna,
jak otcovia ňa verne čakali,
ba praočovia ešte žiadali
ňa, dúfajúci, že sa zjaví slávna:

i rozptýliš noc, v svetle neúnavná,
noc rabskej skryše, hrobnej povaly,
odvalíš kameň ťarchy nemalý,
i z pŕs im skydne mura preohavná;

no nedočkali sa ňa – navzdor tomu,
že kajali sa horko, postili,
potili krvou, rvali šat si, vlasy:
zmučení sklesli... Ó, z ich strastí domu
vychádzajúcim na ich mohyly
lkat', aspoň tým už blesni, doba spásy!

* * *

Príď, doba spásy! Čakáme ňa zbožne
- ich biedni vnuci – s citom zjatreným,
čakáme s hladným duše dychtením,
čakáme v túžbach, jak len čakať možné!

Vrah-diabol zajal postať: než ju zožne,
ty prervi zhuru božským zmarením,
z rúk vyraz mu srp, skudli v sen a dym
úmysly vzteku, snahy cudzoložné;

jak hada potri bohatiera päťou,
jak chrobač rozšliap paríp kopytom,
jak sani zráňaj vypínavé hlavy:
nech pred tvojou sa skruší mocou svätou,
zvie: čo naň stupil tvojím úsvitom,
on osloboditel' ujarmených pravý!...

* * *

Príď, doba spásy! Čakáme ňa súrne,
voláme, rumeň prudký na lici
a v rukách fakle, ako strážnici,
v tmu čiernu nimi zasvecujúc z túrne;

príď, ticho-tiško rozhrň nebo chmúrne,
káž blahozvest'ou zaplát' dennici –
ba strhaj razom v divej víchrici
rmut všetok... obzor prečist' búro-búrne!

Dan Mason: *Advent*

Brud zmy tvoj prúd, lož vypud' tvoja metla...
Dost' trpela si zlobe, potupe,
dosť zhovievala rohatému bludu;
zlet' žiarou, zapál' vozduch plný svetla
v znak: v pohanenej slávy chalupe
že prišla na svet pravda môjho ľudu!

* * *

Príď... Aj ver' príde ona, požehnaná
spasenia doba! Prudko priletí,
prv, než sa nazdá rákoš v podsvetí,
než vzkypí mu z úst nová kliatba, hana...

Ó, netrať myse, nerút' do zúfania
sa, kŕdle verných! Vid', rán zánety
ti vlastných planú, planú v ústrety
- st'a zore – zorám velikého rána!

Závora pukne brány u východu,
z nej vlnot šľahne jasný, bohatý
a oblecie svet do novoty žitia...
Až prikryje Boh tedy, pozve k hodu:
bedlite, proste, pejúc roráty:
nech rosí z nebies milosť úrečítá!

Hviezdoslav

Kardinálske kolégium sa rozšírilo o trinásť nových kniežat Cirkvi

Noví kardináli

V poslednú tohtoročnú októbrovú nedelu pri poludňajšej modlitbe Anjel Pána pápež František ohlásil na 28. novembra konanie kardinálskeho konzistória na kreovanie 13 nových kardinálov, z ktorých momentálne štyria už nebudú mať kvôli veku právo zúčastniť sa na konkláve.

Vo vol'be nových nositeľov kardinálskeho purpuru sa opäťovne zrakadlí úsilie súčasného pápeža o vyváženosť v kardinálskom zboru, čo potvrdzuje nielen medzinárodná skladba nových kniežat Cirkvi, ale aj pápežovo zameranie na aktívnych prelátov v „teréne“. No aj napriek tomu už asi ani neprekvapí, že František opäť neodovzdá kardinálsky biret arcibiskupom v tradičných kardinálskych stolcoch, ako sú napríklad v Taliansku Miláno, Benátky či Turín. V každom prípade kardinálsky zbor rozšíria šiesti Taliani.

ODRAZ PASTORÁCIE

Pápežova akcentácia práce s chudobnými, migrantami či marginalizovanými skupinami sa prejavila aj vo výbere dvoch Talianov, ktorí obaja pochádzajú z Rímskej diecézy.

Budúci kardinál-voliteľ Mons. Augusto Paolo Lojudice (1964) bol v 90. rokoch minulého storočia farárom v zložitých oblastiach na rímskom predmestí Tor Bella Monaca. Pred piatimi rokmi ho pápež vymenoval za pomocného rímskeho biskupa a sekretára Komisie pre migráciu Talianskej biskupskej konferencie. Až do minuloročného vymenovania Mons. Lojudica za arcibiskupa

toskánskej Sieny sa tento prelát zameral najmä na pastoráciu Rómov v talianskom hlavnom meste.

Kardinálsky biret, ktorý ako nevoliteľ dostane ďalší Talian don Enrico Feroci (1940), možno zase chápať ako znamenie vd'aky za deväťročné vedenie diecéznej charity. Tento úrad otec Feroci opustil pred dvoma rokmi, keď sa stal farárom pútnickej mariánskej svätyne na predmestí Ríma.

Prácu na poli pomoci migrantom oceňil pápež aj menovaním do kardinálskeho zboru scalabrinána (Misionári sv. Karola Boromejského) Mons. Silvana Tomasiho (1940). Keďže pôvodným cieľom scalabrinianov je „*udržať katolícku vieri a medzi talianskymi emigrantmi v Novom svete*“, neprekvapí, že misijný duch Mons. Tomasiho sa zúročil aj na ťažkých postoch apoštolského nuncia v Džibuti, Etiópii a Eritrei, ako aj počas jeho pôsobenia pozorovateľa v ženevskom sídle OSN a neskôr sekretára dvoch pápežských rád – pre migrantov a Iustitia et Pax. Mons. Silvano Tomasi bude kvôli veku kardinálom bez volebného práva.

SYNOVIA SV. FRANTIŠKA

Kardinálske insignie získajú aj traja nasledovníci svätého Františka z Assisi.

Prvým je vyštudovaný psychológ a kapucín Celestino Aós Braco (1945), pôvodom Španiel, ktorého vlasti pápež menoval najprv za prechodného administrátora a potom za arcibiskupa Santiaga de Chile, aby spravoval diecézu otrasanú pedofilnými škandálmi.

Z františkánskej rodiny, ktorého pápež povýšil na kardinála, je kvardián minoritského Kláštora Sacro Convento v Assisi Mauro Gambetta (1965), ktorého voľbou rímsky biskup vyjadruje uznanie umbrijskému rodisku svätca, ktorého meno prijal.

Rehoľný habit nosí aj známy kapucínsky teológ P. Raniero Cantalamessa (1934), kazateľ Pápežského domu, ktorý tento úrad zastáva od 80. rokov minulého storočia, teda počas troch pontifikátov. Páter Cantalamessa sa hlási k hnutiu charismatickej obnovy a väčšmi než akákoľvek iná prezentácia zaň hovoria nevšedné kázne, ktoré prednáša pred Svätým Otcom a Rímskou kúriou v advente a vo veľkonočnom pôste. Čestné udelenie kardinálskeho biretu oceňuje najmä jeho dlhorocnú službu pápežom.

Aj ďalší dvaja noví kardináli patria k Rímskej kúrii. Medzi kardinálov-voliteľov sa zaradil maltský biskup Mons. Mario Grech (1957), ktorý len nedávno nahradil kardinála Baldisseriho v úrade generálneho sekretára Biskupskej synody. Druhým kuriálnym prelátom je Mons. Marcello Semeraro (1947), bývalý biskup Diecésy Albano, ako aj sekretár Rady kardinálov, ktorého pápež František teraz v októbri postavil do čela Kongregácie pre svätoverečenie.

PURPUR V SULTANÁTE

Vôbec prvý raz sa z kardinálskeho vymenovania môžu tešiť cirkev v sultanáte Brunej a vo Rwande. Zatiaľ čo rwandskí katolíci tvoria zhruba polovicu 11-miliónového obyvateľstva, v ostrovnej, ani nie polmilióновej brunejskej monarchii ich žije dvadsaťtisíc. Brunejská cirkev spadá pod jedinú biskupskú konferenciu spolu so Singapurom a Malajziou. Pápež udelil kardinálsky titul brunejskému apoštolskému vikárovi, rodenému Brunejanovi Mons. Corneliovi Simovi (1951), ktorý bol vôbec prvý miestny kňaz v krajinе.

Pre nového afrického nositeľa purpuru, arcibiskupa hlavného mesta Rwanda Kigali Mons. Antoine Kambaru (1958), bude táto farba mučeníkov pripomínaním utrpenia jeho vlasti. Počas genocídy v roku 1994 totiž stratil celú svoju rodinu s výnimkou jediného brata. No-

>>>

vý rwandský kardinál študoval v Burundi, Ugande a Keni a po návrate do rodnej krajiny prijal v roku 1990 kňažské svätenie z rúk sv. Jána Pavla II.

Deviatym filipínskym kardinálom a druhým prípadným voliteľom budúceho pápeža okrem manilského kardinála Tagleho sa stane arcibiskup Diecézy Capiz Jose Fuerte Advincula (1952).

Prirodzene, že kardinálske menovania neobišli ani americký kontinent. Pápež František poctil čestným menovaním emerita mexickej Diecézy San Cristóbal de las Casas Mons. Felipeho Arizmendiho Esquivel (1940). Prvým černošským kardinálom v dejinách USA sa stane washingtonský arcibiskup Wilton Daniel Gregory (1947).

Po novembrovom konzistóriu, ak nedôjde k náhlym úmrtiam či demisiám, bude mať kardinálsky zbor 232 členov, z toho 128 voliteľov. Spolu s novými menovami sa počet Františkom menovaných voliteľov zvýšil na 73. Benedikt XVI. ich menoval 39 a sv. Ján Pavol II. 16. V kardinálskom zbere nadáľ prevažujú Európania, ktorých nasledujú kardináli z Južnej Ameriky.

-pl-
(Snímka: CNA)

Kardináli s právom voliť pápeža:

Mons. Mario Grech, generálny sekretár Synody biskupov

Mons. Marcello Semeraro, prefekt Kongregácie pre kauzy svätych

Mons. Antoine Kambanda, arcibiskup Kigali, Rwanda

Mons. Wilton Gregory, arcibiskup Washingtonu, USA

Mons. José Advincula, arcibiskup Capizu, Filipíny

Mons. Celestino Aós Braco, arcibiskup Santiaga de Chile, Čile

Mons. Cornelius Sim, titulárny biskup Puzia di Numidia a apoštolský vienkár Bruneja, Kuala Lumpur, Malajzia

Mons. Augusto Paolo Lojudice, arcibiskup Sieny (Siena-Colle Val d’Elsa-Montalcino), Talianosko

P. Mauro Gambetti, minorita, kustód Konventu (Sacro Convento) v Assisi.

Kardináli bez práva voliť pápeža:

Mons. Felipe Arizmendi Esquivel, emeritný biskup San Cristóbalu de las Casas, Mexiko

Mons. Silvano M. Tomasi, titulárny arcibiskup Asola, apoštolský nuncius

Páter Raniero Cantalamessa, kapucín, kazateľ Pápežského domu

Mons. Enrico Feroci, farár Santa Maria del Divino Amore v Castel di Leva (pri Ríme)

Povedzte svojim

priateľom:

Každý si môže

objednat'

VOX

List Svätého Otca Františka štátному sekretárovi kardinálovi Pietrovi Parolinovi

Sen o Európe

Pri príležitosti významných jubileí týkajúcich sa nadviazania medzinárodných vzťahov medzi Vatikánom a Európskou úniou napísal pápež František list štátному sekretárovi kardinálovi Pietrovi Parolinovi, ktorý bude reprezentovať Vatikán na pripomienkovom podujatí. V liste pápež vyzýva Európu znova objaviť seba samú a predstavuje aj svoj sen o jej budúcnosti. List uvádzame v plnom znení.

Najdôstojnejšia Eminencia,

Svätá stolica a Cirkev v Európe v tomto roku oslavuje niekoľko významných výročí. Pred päťdesiatimi rokmi totiž nadobudla konkrétnu podobu spolupráca medzi Svätoú stolicou a európskymi inštitúciami zriadenými po druhej svetovej vojne, a to nadviazaním diplomatických vzťahov s vtedajšími Európskymi spoločenstvami a prítomnosťou Svätej stolice ako stáleho pozorovateľa v Rade Európy. V roku 1980 potom vznikla Komisia episkopátu Európskych spoločenstiev (COMECE), do ktorej vysielajú svojho delegáta všetky biskupské konferencie členských krajin Európskej únie, aby podporili „uzšiu spoluprácu medzi týmito episkopátmi, týkajúce sa pastoračných otázok, ktoré sú spojené s rozvojom právomoci a činnosti Únie“. Zároveň sme si tento rok pripomenuli sedemdesiate výročie Schumannovej deklarácie, značne dôležitého počinu, ktorý podnietil dlhú púť integrácie v rámci európskeho kontinentu a umožnil prekonanie nepriateľstva, vyvolaného dvoma svetovými konfliktami.

V súvislosti s menovanými udalosťami plánujete v blízkom čase vykonať významné návštevy predstaviteľov Európskej únie, zúčastniť sa na plenárnom zasadnutí Komisie episkopátu Európskych spoločenstiev a Rady Európy. Preto považujem za svoju povinnosť ponúknut Vám niekoľko úvah o budúcnosti európskeho kontinentu, ktorý mám obzvlášť rád, nielen kvôli svojim rodinným koreňom, ale tiež kvôli ústrednej úlohe, ktorú vždy zastával

v dejinách ľudstva a, ako sa domnievam, má aj nadálej napĺňať.

ÚSTREDNÁ ÚLOHA

Táto úloha sa ešte väčšmi zdôrazňuje v kontexte pandémie, ktorú zažívame. Európsky projekt totiž vyvstal z vôle po ukončení minulých rozdelení. Zrodil sa z vedomia, že spoločne a jednotne sme silnejší, že „*jednota má prevaahu nad konfliktom*“ (*Evangelii gaudium*, 228) a že solidarita sa môže stať „*štýlom budovania histórie, životným priestorom, v ktorom konflikty, napätie a protiklady môžu dosiahnuť mnohotvárne jednoty, ktoré plodí nový život*“ (EG).

V našich časoch, v ktorých sa „*prejavujú známky návratu späť*“ (sv. Ján Pavol II.), a stále väčšmi prevažuje názor, že si vystačíme sami, sa pandémia stala predelom, ktorý nás núti, aby sme podstúpili vol’bu – buď budeme pokračovať v ceste začatej v poslednom desaťročí, tiahnucej k pokušeniu autonómie a zapríčiňujúcej narastajúce nedorozumenia, protiklady a strety, alebo opäťovne odkryjeme „*cestu bratstva*“, ktorá nepochybne inšpirovala a podnecovala otcov zakladateľov modernej Európy, počnúc práve Robertom Schumanom.

V európskom spravodajstve posledných mesiacov pandémia zvýraznila na jednej strane pokušenie zvládnuť všetko samostatne a hľadať jednostranné riešenia na problém presahujúci štátne hranice, ale aj vďaka značnému sprostredkovateľskému duchu, ktorým sa vyznačujú európske inštitúcie, zvýraznila túžbu uberať sa s presvedčením po

„*cestu bratstva*“, ktorá je tiež „*cestou solidarity*“, a vyvíjať tvorivosť a nové iniciatívy.

NÁVRAT K IDENTITE

Podniknuté kroky však potrebujú konsolidáciu, aby tak zabránili odstredivým podnetom v nabratí nových síl. Slová, ktoré sv. Ján Pavol II. prednesol pri Europeistickom akte v Santiagu de Compostela, dnes znejú aktuálnejšie ako inokedy: „*Európa, nájdi samu seba, bud sama sebou.*“

V čase nečakaných zmien hrozí strata vlastnej identity, najmä keď sa vytrácajú spoločné hodnoty, na ktorých sa spoločnosť má zakladat’.

Preto by som chcel Európe povedať: Bola si liahňou ideálov a teraz sa zdá, že strácaš svoj elán. Nezdržuj sa pohľadom na svoju minulosť, ako by to bol pamätný album, lebo časom aj najkrajšie spomienky vyblednú a nakoniec si nepamäťame nič. Skôr alebo neskôr si všimneme, že sa obrys vlastnej tváre rozplynú, a ocítame sa v prítomnosti obťažkaní únavou a námahou žitia kvôli mizivej budúcej nádeji. Bez ideového vzletu sme krehkí a rozdelení, ľahšie dávame priechod nárekom a pritáhujú nás ľudia, ktorí z nárekov a rozdelenia urobili svoj osobný, sociálny a politickej životný štýl.

Európa, nájdi samu seba! Vráť sa ku svojim ideálom, ktoré majú hlboké kořene.

Buď sama sebou! Neobávaj sa svojej tisícročnej histórie, ktorá otvára okno do budúcnosti skôr než do minulosti. Nemaj strach zo svojej potreby pravdy, ktorá od antického Grécka zaujala

>>>

celý tento kraj a ktorá vyjavila najhlbšie otázky každého človeka; svoje potreby spravodlivosti, ktorá sa vyvinula z gréckeho práva a postupom času sa zmenila na úctu ku každému človeku a jeho právam; tvoje potreby večnosti, obohatené stretnutím židovsko-kresťanskej tradície, ktorá sa zrkadlí v tvojom bohatstve viery, umenia a kultúry.

PRIATEĽSKÁ K ĽUĎOM

Zatiaľ čo sa dnes mnohí ľudia v Európe s nedôverou dohadujú o jej budúcnosti, mnohí na ňu pozierajú s nádejou a sú presvedčení, že ešte má čo ponúknut' svetu a ľudstvu. Tá istá dôvera podnechovala Roberta Schumana, ktorý si bol vedomý, že „prínos, ktorý organizovaná a životodarná Európa môže prinášať civilizácii, je nevyhnutný na udržanie mierových vzťahov“ (Schumanova deklarácia, 1950). Tú istú dôveru môžeme mať takisto aj my, počnúc spoločnými hodnotami ukotvenými v dejinách a kultúre týchto krajuov.

O akej budúcej Európe teda snívame? V čom spočíva jej pôvodný prínos?

V súčasnom svete nejde o znovuzískanie politickej nadvlády či „geografickej centrality“, ani o vypracovanie inovatívnych riešení na ekonomickej a sociálne preblémach. Európska originalita spočíva predovšetkým v jej ponímaní človeka a skutočnosti; v jej schopnosti niečo podniknúť a v dielni solidarity.

Preto snívam o Európe, ktorá by bola priateľská k človeku a ľuďom. O zemi, v ktorej sa rešpektuje dôstojnosť každého človeka, kde človek má hodnotu sám o sebe, a nie ako predmet ekonomickej kalkulu či ako obchodný statok. O zemi, ktorá obhajuje život v každom jeho okamihu, od jeho neviditeľného vzniku v materskom lone až do prirodzeného konca, lebo nijaký človek nie je pánom života – vlastného, ani cudzieho.

RODINA

Snívam o zemi, ktorá by podporovala prácu ako prednostný nástroj osobného rastu a budovania spoločného dobra, a vytvárala zamestnaneckej príležitosti najmä pre najmladších. Byť priateľský k človeku znamená chrániť jeho vzdelávanie a kultúrny rozvoj. Značí to brániť najkrehkejších a najslabších, najmä starých ľudí, chorých vyžadujúcich si drahú liečbu a zdravotne postihnutých.

Byť priateľský voči človeku znamená hájiť jeho práva, ale tiež pripomínať mu jeho povinnosti. Znamená to pripomínať, že každý je povolený na to, aby

spoločnosti venoval vlastný prínos, lebo nikto z nás nie je samostatne existujúcim univerzom. Nemožno vyžadovať úctu bez úcty k druhým a súčasne ju nemožno získať, keď nie sme tiež ochotní ju dať.

Snívam o Európe, ktorá by bola priateľská k človeku a ľuďom. O zemi, v ktorej sa rešpektuje dôstojnosť každého človeka, kde človek má hodnotu sám o sebe, a nie ako predmet ekonomickej kalkulu či ako obchodný statok.

Snívam o Európe, ktorá by bola rodinou a spoločenstvom. Miestom, ktoré by dokázalo doceniť osobitosť každého človeka a národa bez toho, aby sa zabúdalo na ich prepojenosť spoločnou zodpovednosťou. Byť rodinou znamená žiť v jednote, vážiť si rozdielnosti, a to počnúc základným rozdielom medzi mužom a ženou. V tomto zmysle je Európa skutočnou rodinou národov, ktoré sa navzájom líšia, a napriek tomu sú

zviazané spoločnými dejinami a osudem. Posledné roky, a ešte väčšmi pandémia, odhalili, že nikto neobstojí sám a že isté individualistické spôsoby vnímania života a spoločnosti vedú jedine do skľúčenosti a osamelosti. Každý človek dychtí po tom, aby bol súčasťou nejakého spoločenstva, teda vyšej a presažujúcej reality, ktorá dodáva zmysel jeho individualite. Rozdelená Európa, zložená z osamotených a nezávislých celkov, ľažko dokáže vyriešiť budúce výzvy. „Európske spoločenstvo“, solidárne a bratské, bude, naopak, schopné ľažiť z rozdielov a jednotlivých prínosov, aby sa spoločne popasovalo s problémami, ktoré naň čakajú, počnúc pandémiou, ale aj s ekologickou problematikou, ktorá sa netýka len ochrany prírodných zdrojov a kvality životného prostredia.

SOLIDARITA

Snívam o solidárnej a veľkorysej Európe. Prívetivom a pohostinnom mieste, v ktorom by milosrdná láska, ktorá je najvyššou kresťanskou čnosťou, víťazila nad každou formou ľahostajnosti a egoizmu. Solidarita je základným výrazom každého spoločenstva a vyžaduje, aby sme sa jeden o druhého starali. Prirodzene, potrebná je „inteligentná solidarita“ neobmedzujúca sa len na príležitosné pokrytie základných potrieb.

»»

Byť solidárny znamená viest' slabšieho človeka na ceste osobného a sociálneho rastu tak, aby jedného dňa mohol sám pomáhať druhým. Tak, ako sa dobrý lekár neobmedzí na podanie lieku, ale sprevádza pacienta až do úplného vyliečenia. Byť solidárny znamená byť nablízku. Pre Európu to znamená najmä ochotu, blízkosť a vôle pri podpore ostatných svetadielov – mám na mysli najmä Afriku, aby sa prostredníctvom medzinárodnej spolupráce urovnali prebiehajúce konflikty a nastal udržateľný ľudský rozvoj.

Solidarita sa sýti nezištnosťou a plodí vdľačnosť. A vdľačnosť nás vedie k tomu, že na druhého sa pozérame s láskou, ale keď zabudneme podľať za preukázané dobro, tiahne skôr k uzavretosti do seba samého. V obavách prežívame všetko, čo sa deje okolo nás a čo je iné než my. Vidíme to najmä na pocitoch strachu, ktoré sa našich spoľočností v týchto časoch zmocňujú.

Tu nemôžem zamilcať nedôveru voči migrantom. Iba Európa, ktorá bude „solidárnym spoločenstvom“, môže s touto výzvou uspokojivo naložiť, zatiaľ čo akékoľvek čiastkové riešenia sa už prejavili ako nedostatočné. Je totiž zjavné, že náležité prijatie migrantov sa nemôže uspokojiť s jednoduchým poskytnutím pomoci tomu, kto prichádza, a pri tom mnoho ráz migrant uteká pred vojami, hladom a prírodnými katastrofami, ale má umožniť ich integráciu na toľko, aby mohli „poznávať, rešpektovať a tiež vstrebávať kultúru a tradície národa, ktorý ich prijíma“.

POSLANIE KREŠŤANOV

Snívam o zdravo laickej Európe, v ktorej sa Boh a cisár oddelujú, ale nestavajú proti sebe. O zemi otvorenej transcendentnosti, v ktorej by veriaci človek mohol slobodne, verejne vyznávať svoju vieru a mohol predkladať svoje názory v spoločnosti. Skončil sa čas konfesionalizmov, ale tiež – dúfajme – čas určitého laicizmu, ktorý zatvára dvere druhým, a predovšetkým Bohu, pretože je zrejmé, že kultúra či politický systém nerešpektujúce túto otvorenosť k transcendentii patrične nectia človeka.

Kresťania v súčasnom svete nesú veľkú zodpovednosť – ako kvas v ceste sú povolaní prebudíť svedomie Európy, aby oživili procesy generujúce nový pohyb v spoločnosti. Preto vyzývam a povzbudzujem kresťanov, aby sa s odvahou a rozhodnosťou zasadili o vnášanie vlastného prínosu v každom odvetví, kde žijú a pracujú.

Pán kardinál, týchto niekoľko slov pramení z mojej pastierskej starostli-

vosti a z istoty, že Európa môže ešte svetu mnohé dať. Nerobia si teda nijaky iný nárok, než byť osobným prínosom k reflexii o budúcnosti Európy požadovanej z viacerých strán.

Budem Vám vdľačný, keď ich obsah budete mať na pamäti pri rozhovoroch, ktoré budete čoskoro viesť s európskymi predstaviteľmi a s členmi Komisie európskych episkopátov, ktorých pozývam na spoluprácu v duchu bratstva so všetkými biskupmi európskeho kontinentu združenými v Rade európskych biskupských konferencií. Prosím Vás, aby ste každému odovzdali môj osobný pozdrav na znamenie blízkosti národom, ktoré zastupujú. Vaše schôdzky budú určite vhodnou príležitosťou na upevnenie vzťahov Svätej stolice s Európskou úniou a Radou Európy a na utvrdenie Cirkvi v jej misijnom poslání a v službe spoločnému dobru.

Kiež našej drahej Európe nechýba ochrana jej svätých patrónov sv. Benedikta, sv. Cyrila a Metoda, sv. Brigit, sv. Kataríny a sv. Terézie Benedikty od Kríza (*Edith Steinovej – pozn. red.*), mužov a žien, ktorí sa z lásky k Pánovi neúnavne vydávali v službe najchudobnejším a na úžitok ľudského, sociálneho a kultúrneho rozvoja všetkých európskych národov.

Zverujem sa do Vašich modlitieb, ako aj do modlitieb ľudí, ktorých počas Vašej cesty stretnete, ktorým, prosím, prineste mojej požehnanie.

Vo Vatikáne 22. októbra 2020, na pamiatku sv. Jána Pavla II.

Franciscus

(Odseky a medzititulky: redakcia)
(Snímky: CNS, Pixabay, archív)

Eucharistia je dar, ktorý prijímame od Boha, musíme ho prijímať dôstojným spôsobom

Dost' bolo profanácie

Nedávno uverejnili taliansky katolícky internetový portál *Nuova Bussola Quotidiana* rozhovor s prefektom Kongregácie pre Boží kult a disciplínu sviatostí kardinálom Robertom Sarahom (na snímke). Rozhovor uverejňujeme v plnom znení.

Nie je to až tak dávno, čo vatikanisti denníka *La Stampa* prinášali rozličné riešenia, ktoré ponúkala štúdia talianskej vlády. Táto štúdia považuje moment svätého prijímania za veľmi nebezpečný z pohľadu nákazy. Medzi návrhmi bolo zabalenie Kristovho Tela do plastového vrecúška, aby sa tak umožnilo talianskym veriacim vrátiť sa k svätému prijímaniu, ale aby sa zároveň vyhli nákaze. Je to sväté prijímanie typu „urob si sám“ s hostiami, ktoré boli predtým konsekrované kňazom. Tieto by boli následne uzavreté do plastových vreciek a položené na policu.

Nie, nie, nie. Absolútne to nie je možné. Boh si zasluhuje nás rešpekt, nemôžeme ho vkladať do akéhosi vrecúška. Neviem, kto vymyslel takéto absurdnosti, ale ak je pravda, že nemožnosť pristupovať k svätému prijímaniu je utrpením, nemôžeme obchodovaliť o spôsobe, ako k nemu pristupovať. K téme prijímania je potrebné pristupovať dôstojne, s dôstojnosťou náležiacou Bohu, ktorý k nám prichádza. O Eucharistii musíme hovoriť s vierou, nemôžeme o nej hovoriť ako o akomsi banálnom objekte, nie sme v supermarketete. Je to absolútne šialené.

Niečo podobné sa stalo v Nemecku...
Žiaľ, v Nemecku sa robia mnohé veci, ktoré už nie sú vôbec katolícke, ale to neznamená, že je ich potrebné nasledovať. Nedávno som počul jedného biskupa, ktorý hovoril, že v budúcnosti už nebudú eucharistické zhromaždenia, iba liturgie slova. Ale toto je protestantizmus.

Ako zvyčajne sa predkladajú rozličné dôvody „zo súčitu“: Veriaci potrebujú sväté prijímanie, ktoré už dlhší čas nedostávajú, ale vzhľadom na možnosť nákazy sa musí nájsť nejaký kompromis...

Je potrebné ujasniť si dve veci. Pre všetkým – Eucharistia nie je ani právom, ani povinnosťou. Je to dar, ktorý bezplatne prijímame od Boha, a ktorý musíme prijať s úctou a láskou. Náš Pán je osobou. Nikto by neprijal osobu, ktorú miluje, v akomsi vrecku či nehodným spôsobom. Naša odpoveď na nemožnosť pristupovať k Eucharistii nemôže byť profanácia. To je skutočne veříme, nemôžeme sa k nej správať nehodným spôsobom.

A druhá vec?

Nikto nemôže zakázať kňazovi spovedať či dať sväté prijímanie. Sviatosť musí byť rešpektovaná. A teda, ak aj nie je možná účasť na svätej omši, veriaci môžu žiadať, aby boli vyspovedaní a prijatí sväté prijímanie.

Čo sa týka svätých omší, tiež sa predĺžuje slávenie bohoslužieb online či v televízii...

Na to si nesmieme zvyknúť. Boh sa stal človekom, je z mäsa a kostí, nie je virtuálna realita. Je to mätúce aj pre kňazov. V omši sa kňaz musí pozerať na Boha, teraz si naopak zvyká pozerať sa na kamery, ako by to bola šou. Nemôže takto d'alej pokračovať.

Vráťme sa k otázke svätého prijímania. Dúfame, že o niekol'ko týždňov sa znova vrátíme k svätým omšiam za účasti ľudí. Okrem svätokrádežných riešení je tu tiež diskusia, či je vhodnejšie prijímať sväté prijímanie do úst alebo na ruku, prípadne akým spôsobom ho prijímať na ruku. Talianska biskupská konferencia učinila povinným prijímanie na ruku, ale náš odborník tvrdí, že je hygienickejšie prijímať do úst. Čo by sa malo urobit?

V Cirkvi existuje pravidlo, ktoré treba rešpektovať – veriaci môžu prijímať sväté prijímanie do úst alebo na ruku.

Počas posledných rokov sa množili jasné útoky na Eucharistiu – najprv to bola otázka rozvedených a znova zosobášených, ako keby bolo „sväté prijímanie pre všetkých“. Potom nasledovala otázka možnosti prijímať spolu s protestantmi, nato návrhy o dostupnosti Eucharistie v Amazónii a v oblastiach, kde je málo kňazov, a teraz omše v čase koronavírusu...

Nemalo by nás to prekvapovať. Diabol útočí tvrdým spôsobom na Eucharistiu, pretože ona je srdcom života Cirkvi.

Myslím si však, ako som už napísal v svojich knihách, že jadrom problému je kríza viery kňazov. Ak sú si kňazi vedomí toho, čo je svätá omša a čo je Eucharistia, isté spôsoby, ako ju sláviť alebo isté hypotézy o svätom prijímaní, by im ani neprišli na myseľ. S Ježišom nie je možné takto zaobchádzat.

RICCARDO CACCIOLI
(Snímka: CNA)

Každá svätá omša sa má sláviť predovšetkým vždy „čelom k Pánu Bohu“

Čelom k Pánu Bohu

Rímskokatolícka cirkev žije z Eucharistie. Jej slávenie sa vždy riadilo pravidlami, ktoré má právo aj povinnosť stanovovať najvyšší veľkňaz – pápež. Tieto pravidlá musia vychádzat z toho, že Eucharistia je najvyšším Kristovým darom, nie nás výtvor.

Pocínajúc samotným sv. Petrom pápeži vždy pozorne sledovali, čo Duch hovorí cirkevným obciam, a keď na liturgii niečo menili, tak vždy len obozretne a navonok veľmi ne-patrne. Zdravému vývoju liturgie v Cirkevi majú byť cudzie všetky zlomy, revolúcia, a to či v mene „zmeneného ducha čias“ alebo, naopak, „nového objavu“ niečoho, čo už tu dávno nie je. Ct. Pius XII. vo svojej encyklike *Mediator Dei* tento posledný postoj nazýva „nezdravým liturgickým archeologizmom“. A práve takým môže niekomu pripadať rozhodnutie pápeža Benedikta XVI., ktorý svojím motu proprio *Summorum Pontificum* z roku 2007 povolil každému kňazovi podľa určitých, celkom jasne postavených smerníc opäťovné slávenie liturgie podľa foriem kodifikovaných sv. Jánom XXIII. v roku 1962, nazývané nie celkom presne, ale už vžité „tridentská“.

UMOŽNENIE SLÁVENIA

V skutočnosti ide však len o dlho očakávanú odpoveď na desaťtisíce žiadostí, ktoré pochádzali či od jednotlivcov alebo od skupín stále častejšie, a to predovšetkým z miest, kde liturgická prax

už značne presiahla mantiely, dané mi-sálom Pavla VI. (*Novus Ordo Missae*), na ktorý sme už 50 rokov zvyknutí. Napríklad v krajinách „za železnou oponou“ bol dopyt po „šestdesiatdvojke“ minimálny, zatiaľ čo v USA, v krajinе „bezbrehých slobôd“, prejavujúcich sa aj v oblasti liturgickej tvorivosti, je už dlho „tridentská omša“ samozrejmou alternatívou.

Sv. Ján Pavol II. dal v rokoch 1984 a 1988 biskupom právo umožniť skupinám, ktoré o to žiadajú, slávenie svätej omše podľa misála z roku 1962, ale z rôznych dôvodov sa toto povolenie neudeľovalo priveľmi ochotne. Motu proprio *Summorum Pontificum* si želá, aby oba spôsoby, ako „nový“, tak aj „tridentský“, v mieri a láske koexistovali, samozrejme za predpokladu, že oba sú podložené totožnou vierou v to, čím Eucharistia vždy bola a je. Benedikt XVI. hovorí o „jedinom ríte v dvoch formách, riadnej (misál Pavla VI.) a mimoriadnej (misál z r. 1962)“.

Tým sa dostávame k možnému jadru. Smerodajné pre katolícku vieru je jej nemenný obsah, vyjadrený dogmatickými formuláciami. Katolícku definíciu svätej omše predstavuje veta, že

omša je pravou a vlastnou obetou: „*Ke-by niekto povedal, že vo svätej omši sa Bohu nepredkladá pravá a vlastná obe-ta, alebo že sa neobetuje Kristus nám daný na konzumáciu, nech je vyhubený*“ (Tridentský koncil, porov. *Sacrosanctum concilium* 7; 47).

PODSTATA

Kedže sa v posledných desaťročiach ujali skôr popisné definície svätej omše („*hostina Božieho slova, hostina Eu-charistie*“), povedomiu veriacich sa stali blízkymi tie formy, ktoré práve tento rozmer hostiny („*večera Pána*“) zdôrazňujú. Táto myšlienka nebola cudzia reformátorom v 16. storočí (Luther, Kalvíν), ktorí práve rozmer svätej omše ako obety odmietali (a preto nepotrebovali a doteraz nepotrebuju svätošť kňazstva). Dovtedy sa nikto nezaoberal „problémom“, z akej strany ol-tára voči veriacim má kňaz stáť.

Ak svätá omša je obetou prinášanou Bohu a oslavou celej Najsvätejšej Trojice, nemusí ma zaujímať, či kňazovi vidím či nevidím do tváre – stojí v našom čele pred Bohom ako zástupca Ježiša Krista, ktorý prináša nebeskému Otcovi dokonalú a zmierujúcu obetu za vykúpenie ľudstva. A hostina Eucharistie prijímaná na bielym prestretej mriežke má iste do seba viac, než mnohé iné značne „civilné“ spôsoby v súčasnosti toľko favorizované. Liturgická konštítúcia II. vatikánskeho koncilu iba požaduje, aby v rámci aktívnej účasti veriaci lepšie mohli sledovať, čo kňaz na oltári koná bez zmienky požiadavky „obetných stolov“.

Pre toho, kto vyznáva neporušenú katolícku vieru, nie je zaiste problémom zúčastniť sa na omši slúženej „čelom k ľudu“ alebo „chrbtom k ľudu“. Vždy to bude „čelom k Pánu Bohu“, čo je to podstatné! Môžem byť osobne presvedčený, že určitá forma je „názornejšia“, a preto ju treba aj vyhľadávať, ale to je už naozaj skôr môj problém. Ak ma bude však niekto vehementne presvedčať, že len táto je správna a tamtá zlá a zavrhnutiahodná, je to, naopak, jeho problém a nie môj.

ROZDIELY

Stavanie „novej omše“ (misál Pavla VI. z r. 1970) a „starej omše“ (misál Pia V., resp. Jána XXIII. z r. 1962) proti sebe je čímsi úplne pomýleným a nezmyselným, pretože ak sa nezmenila viera, nemohla sa (vo svojej podstate) zmeniť modlitba. A tak je treba určiť „liečebný proces“, keď oba spôsoby bežia ve-

>>>

dľa seba, a môžu sa tak navzájom pozitívne ovplyvniť.

Charakteristickou pre „starý“ spôsob je totálna koncentrácia na Boha a posvätné veci – križ, svätošánok; skrytie najposvätnejších okamihov do tajomného ticha (napr. konsekrácie); úplne pevný poriadok, ukazujúci na Božiu nemennosť, atď. „Nový“ spôsob priniesol obohatenie stola Božieho slova – presne v súlade s prianím koncila a otvoril cestu širokému, žiaľ, niekde priamo výlučnému, čo odporuje skutočným zámerom koncila – použitiu národných jazykov, vďaka čomu môžu aj latinčiny neznalí veriaci rozumieť (intelektuálne) vlastne všetkým modlitbám liturgie.

Nový spôsob umožňuje (v konkrétnie určených prípadoch, nie podľa svojvôle napr. celebranta) aj pružnejšie prispôsobenie potrebám konkrétneho spoločenstva, napríklad voľbou biblických či modlitebných textov.

MOŽNOSTI

Ilustrácia, že si v podstate a v pôvodnom zámere starý a nový spôsob slávenie svätej omše neodporújú, je napríklad v tom, že nikde nie je apriórne povedané, že „tridentskú“ omšu nemožno za nijakých okolností slúžiť inak, než úplne celú v latinčine. Ani že nie je ju možné slúžiť „čelom k ľudu“, ako to vždy bolo pri pápežskom oltári v Ba-

zilike sv. Petra v Ríme (mimochodom – smerodajne v staroveku i stredoveku bolo totiž obrátenie čelom k zemepisnému východu, no Svätoteterská bazilika má, ako je známe, opačnú orientáciu). A platí aj naopak – napríklad nikde nie je zakázané slúžiť „novú omšu“ „chrabtom k ľudu“, pretože v každom, i v najnovšom misáli, je v rubrikách uvedené, čo kňaz hovorí obrátený k ľudu a čo obrátený k oltáru, alebo že nemôže byť čiastočne či celá omša po latinsky.

Takže – dajme sa obdarovať všetkým, čo nám Cirkev poskytuje zo svojho pokladu vecí nových aj starých k nášmu úžitku, čiže k večnej spásie.

JÁN GERNDT

Summorum pontificum

Kedže v niektorých oblastiach ostalo nemálo veriacich, ktorých kultúra a ducha tak hlboko prenikla predchádzajúce liturgické formy, že k nim prilnuli a stále lipnú s takou láskou a citom, že najvyšší veľkňaz Ján Pavol II. pohnutý pastoračnou starostlivosťou o týchto veriacich zvláštnym indultom *Quattuor abhinc annos*, zostačeným roku 1984 Kongregáciou pre Boží kult, udelil splnomocnenie používať *Rímsky misál* vydaný Jánom XXIII. v roku 1962. Potom v roku 1988 Ján Pavol II. svojím apoštolským listom motu proprio *Ecclesia Dei* povzbudil biskupov, aby toto splnomocnenie široko a veľkodusne používali na prospch všetkých veriacich, ktorí o to žiadajú.

Na základe naliehavých žiadostí týchto veriacich, ktoré už dlho zvažoval nás predchodca Ján Pavol II., a potom, čo sme si my sám vypočuli otcov kardinálov, ako aj po zrelej zvážení, vzývaní Ducha Svätého a opierajúc sa o Božiu pomoc, týmto vydávame nasledovné rozhodnutie:

Čl. 1. *Rímsky misál* vyhlásený Pavlom VI. je riadnym vjadrením „lex orandi“ Katolíckej cirkvi latinského obradu. Jednako *Rímsky misál* vyhlásený sv. Piom V. a znova vydaný bl. Jánom XXIII. treba považovať za mimoriadne vjadrenie „lex orandi“ Cirkvi a pre jeho ctihoné a starobylé používanie si zasluhuje povinnú úctu. Tieto dve vjadrenia „legis orandi“ nevnášajú žiadne rozdelenie do „lex credendi“ Cirkvi; sú to dva spôsoby používania jediného rímskeho obradu.

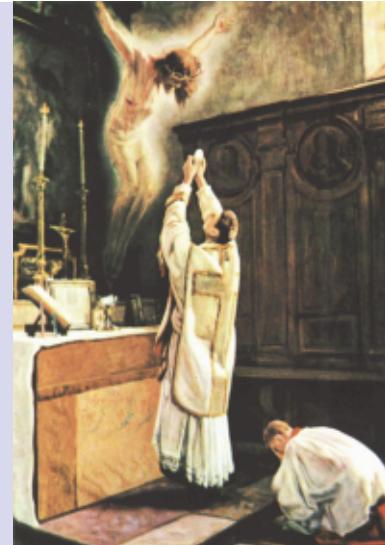
Preto je dovolené sláviť obetu omše podľa typového vydania *Rímskeho misála* vyhláseného bl. Jánom XXIII. v roku 1962, ktorý neboli nikdy úplne zrušený, ako mimoriadnu formu liturgie Cirkvi. Avšak podmienky pre používanie tohto misála stanovené predošlými dokumentmi *Quattuor abhinc annos* a *Ecclesia Dei* sa nahradzujú nasledujúcimi:

Čl. 2. Ktorýkoľvek katolícky kňaz latinského obradu môže pri omšiach slávených bez účasti ľudu v akýkoľvek deň okrem Veľkonočného trojdňa používať buď *Rímsky misál* bl. pápe-

ža Jána XXIII. vydaný roku 1962, alebo *Rímsky misál* vyhlásený najvyšším veľkňazom Pavlom VI. roku 1970.

Na takéto slávenie podľa jedného či druhého misála nepotrebuje kňaz nijaké povolenie Apoštolskej stolice, ani svojho ordinára.

Čl. 3. Spoločenstvá inštitútov zasväteného života a spoločnosti apoštolského života tak pápežského, ako i diecézneho práva, ktoré si pri sláveniach spoločenstva vo vlastných kaplnkách želajú sláviť svätú omšu podľa vydania *Rímskeho misála* vyhláseného v roku 1962, majú na to dovoľenie. Pokial jednotlivé spoločenstvo alebo celý inštitút či spoločnosť chcú takéto slávenie konáť často, zväčša či natrvalo, musia o tom rozhodnúť podľa normy práva a podľa zákonov i osobitných štatútów vyšší predstavení.

Čl. 4. Na slávenia svätej omše, o ktorej je reč v čl. 2, môžu byť pri zachovaní toho, čo treba zachovať, pripustené aj veriaci, ktorí si to sami od seba želajú.

Čl. 5, § 1. Vo farnostiach, v ktorých nepretržite jestvuje skupina veriacich, ktorá sa pridŕža predošej liturgickej tradícii, má farár ochotne prijať ich žiadosti ohľadne slávenia svätej omše podľa obradu *Rímskeho misála* vydaného roku 1962. Nech sa postará o to, aby dobro týchto veriacich bolo v súlade s riadnou pastoračnou starostlivosťou o farnosť pod vedením biskupa podľa normy kánonu 392, pričom nech sa vyhýba nezhodám a podporuje jednotu celej Cirkvi.

§ 2. Slávenie podľa misála bl. Jánom XXIII. sa môže konáť vo všedné dni; avšak v nedele a vo sviatky sa môže konáť jedno takéto slávenie.

§ 3. Veriacim a kňazom, ktorí o to požiadajú, nech farár dovolí slávenia touto mimoriadnou formou aj pri osobitných príležitostiach, ako sú uzatváranie manželstva, pohreby, alebo príležitostné slávenia, napr. počas púte.

(Z motu proprio Benedikta XVI. *Summorum pontificum*)

Za omšu sa neplatí, omšovým milodarom pomáhame kňazom a chudobným ľud'om

Vznešený milodar

Už v prvotnej Cirkvi veriaci prinášali hmotné dary na slávenie Eucharistie. Slúžili pre kňazov a chudobných. Táto tradícia sa postupne vyvinula a v súčasnosti má podobu omšového milodaru.

Skutočnosť obetovania štipendia na svätú omšu (liturgiu) nie je určite vecou aktuálneho rozhodnutia kňaza, ale je výrazom náboženského vzťahu veriaceho s Bohom. Obeta, štipendium alebo dar na sv. omšu, ako sa zvykne nazývať toto štipendium, je súčasťou obsahu našej kresťanskej viery, ktorá sa opiera o *Sväte písma*, cirkevnú tradíciu i katechizmovú náuku. Je ustanovená spoločenstvom Cirkvi a je aj vyjadrená v oficiálnych cirkevných dokumentoch.

VLASTNÁ OBETA

Všeobecne známym dokumentom kresťanskej vierouky je *Katechizmus Katolickej cirkvi*. V odseku 1395 učí, že eucharistická obeta sa slávi predovšetkým na Božiu slávu a ako vzdávanie vďačky za spásu ľudstva. Podľa dávnej tradície veriaci žiadali kňaza, aby slúžil svätú omšu (liturgiu) „na zadostučinenie za hriechy živých i mŕtvych a na dosiahnutie duchovných alebo časných dober od Boha“.

Veriaci pripájajú k obete kňaza vlastnú obetu, zvyčajne peňažnú, na úmysel, za ktorý si želajú obetovať svätú omšu, aby mohli mať aj sami účasť na Pánovej obete nielen obetovaním seba samých, ale aj toho, čo vlastnia. Vôbec tu

nejde o nejakú platbu či poplatok, keďže eucharistická obeta je absolútne zádarmo a nedá sa nijako kúpiť.

Pápež sv. Pavol VI. v roku 1974 listom vyhláseným vo forme motu proprio o zásadách almužny pri sv. omši píše: „*Veriaci, povzbudzovaní svojím náboženským a cirkevným cítením, chcú sa aktívnejšie zapojiť do účasti na eucharistickom slávení svojím osobným vkladom, a tak prispieť k potrebám Cirkvi a osobitne k obžive jej služobníkov.*“

MOS IUGITER

V roku 1991 sv. Ján Pavol II. schválil ustanovenia dekrétu Kongregácie pre klérus *Mos iugiter*, v ktorom sa píše, že štipendiá na slávenie svätých omší (liturgií) treba považovať za „*vznešenú formu*“ milodaru. V článku 7 sa spomenutý dekrét opiera o tri základné kamene katechézy o obete veriacich pri sv. liturgii, ktorými sú:

1. vysoký teologický význam tejto obety, ktorou sa veriaci prostredníctvom obety kňaza spája s obetou Ježiša Krista a vyjadruje mu vďačnosť za milostí, ktoré od neho prijal. Profánne prostredie, ktoré túto hodnotu nevníma, sústreduje sa iba na viditeľný úkon, ktorý si ľahko vysvetlí ako „*obchod s posvátným*“ („poplatok“);

2. asketický význam almužny v kresťanskom živote, ktorú chápeme ako formu pokánia, obrátenia sa k Bohu v úmysle čo najviac sa Bohu priblížiť, a práve to sa deje cez svätú liturgiu;

3. zdieľanie dobier v bratskom spoločenstve, pričom ponúknutím štipendií-obiet pre sv. omše veriaci prispievajú k obžive posvätných služobníkov a k uskutočneniu apoštolských aktivít Cirkvi.

Tento zvyk je nielen schválený Cirkvou, ale Cirkev aj povzbudzuje na jeho zachovávanie, lebo ho považuje za istý druh znaku jednoty pokrsteného s Kristom, ako aj veriaceho s kňazom, ktorý práve pre neho vykonáva svoju službu. A naopak, samotní kňazi sa majú usilovať sláviť Eucharistiu so živým vedomím, že – v Kristovi a s Kristom – sú pred Bohom prosebníkmi, ktorí nie len vo všeobecnosti konajú obetu kríza na spásu ľudstva, ale aj prednášajú Božiemu milosrdenstvu intencie-úmysly, ktoré im boli osobitné zverené zo strany veriacich.

VÝŠKA DARU

Kódex kanonického práva, ktorý upravuje spôsob života cirkevného spoločenstva, predpisuje kňazom aj to, že nie je dovolené, aby kňaz požadoval väčšiu sumu, ako je určená v dekréte opravnenej autority, alebo, ak takýto neexistuje, zodpovedajúcu platnému zvyku v danej diecéze. Je mu však dovolené priať menší milodar, ako je stanovené, a aj väčší, ak je navýšený dobrovoľne (porov. KKP, kán. 952).

Na Slovensku do 1. júla 2011 platilo rozhodnutie KBS z 20. plenárneho zasadania z roku 1996, ked' bola výška omšového štipendia (intencie) stanovená na 100 Sk. Po prechode na euro sa tato suma prepočítala na 3,32 €. V júni 2011 na 69. plenárnom zasadnutí KBS biskupi rozhodli, že výška milodaru za odslúženie sv. omše (liturgie) stúpne z 3,32 € na 5 €. Rozhodnutie je záväzné pre všetky slovenské diecézy.

Celú problematiku môžeme zhrnúť asi takto: Sv. omša (liturgia) sa nedá kúpiť ani za 10 €, ani za 3 €, ani za nijakú inú sumu. Jej cena je nekonečná, ako je nekonečná hodnota krvi (života) Syna pre jeho Otca. Štipendium je obeta veriaceho, ktorý sa chce spojiť s obetou kňaza – jej výšku orientačne určuje cirkevné ustanovenie; veriaci však môžu obetovať viac ale aj menej, podľa vlastného rozhodnutia – vždy je to dar.

MARKO ROZKOŠ
(Snímka: TK KBS)

Získaj d'alších
dvoch predplatiteľov
a podporíš
VOX

Navyše získas básnickú zbierku Pavla Prikryla
s osobným venovaním

Viac informácií na www.prikryl.sk/vox/

Apokalypsa je veľká epopej o kresťanskej nádeji, víťazný spev prenasledovanej Cirkvi

Posledná, ale jediná

Cosmè Tura: Svätý Ján evanjelista na Patmose

V poradí posledná kniha Biblie a jediný prorocký spis Nového zákona má v gréckych rukopisoch názov Jánova Apokalypsa. V slovenčine sa používajú názvy Zjavenie apoštola Jána, Kniha zjavenia a Apokalypsa. Názov spisu vyplýva z jeho úvodných slov a pod týmto titulom sa uvádza už v Muratoriho kánone inšpirovaných kníh z roku okolo 180 po Kr.

Slovo *apokalypsa* je prepis gréckeho termínu a značí *zjavenie*: teda každá apokalypsa predpokladá zjavenie – Boh zjavil ľuďom skryté veci, ktoré pozná iba on sám, osobitne budúce veci.

Je tāžko presne vymedziť hranicu, ktorá oddeluje apokalyptický literárny druh od prorockého. V určitom zmysle je vlastne jeho pokračovaním. No zatiaľ čo dávni proroci počúvali Božie zjavenia a odovzdávali ich ústne, autor apokalypy prijíma zjavenia formou vízie a naznačuje ich do knihy.

Na druhej strane, tieto vízie nemajú hodnotu samy osebe, ich hodnota spočíva v symbolizme, ktorý obsahujú; lebo všetko, alebo skoro všetko v apokalypse má symbolickú hodnotu: čísla,

veci, časti tela, osoby vystupujúce na scénu. Keď vizionár opisuje nejakú víziu, prekladá do symbolov myšlienky, ktoré mu Boh vnuká. Hromadí pritom veci, farby, symbolické čísla a vôbec sa netrápi nad tým, že dosiahnuté výsledky sú nesúvislé. Keď ho chceme pochopiť, musíme vstúpiť do jeho sveta a naspať preložiť do myšlienok symboly, ktoré predkladá, inak by sme sfalovali zmysel jeho posolstva.

AUTORSTVO

Apokalypy mali veľký úspech v určitých židovských kruhoch (vrátane kumránskych esénov) v dvoch storočiach, ktoré predchádzali príchod Ježiša Krista. Apokalyptický literárny druh, ktorý pripravili už prorocké vízie prorokov

ako Ezechiel alebo Zachariáš, sa rozvinul v diele Daniela a v mnohých apokryfných dielach, napísaných okolo kresťanskej éry.

Nový zákon zachoval vo svojom kánone iba jednu *Apokalypsu*, ktorej autor sa sám nazýva: Ján, vypovedaný na ostrov Patmos pre svoju vieru v Krista v čase, keď toto píše (porov. Zjv 1, 9). Jedna tradícia, reprezentovaná sv. Justínom a veľmi rozšírená koncom 2. storočia (svätý Irenej, Klement Alexandrijský, Tertulián, *Muratoriho kánon*) ho stotožňuje s apoštolom Jánom, autorom štvrtého evanjelia. No až do 5. storočia cirkvi Sýrie, Kapadócie, dokonca aj Palestíny, zrejme nezačlenili *Apokalypsu* do kónona *Písma*. To je dôkaz, že ju nepokladali za dielo niektorého apoštola. Istý Kájus, rímsky kňaz zo začiatku 3. storočia, ju dokonca prisoval heretikovi Cerintovi, no istotne ho k tomu viedli polemické dôvody.

Na druhej strane, hoci Jánova *Apokalypsa* ukazuje nepopierateľnú príbuznosť s ostatnými jánovskými spismi, predsa sa tiež od nich veľmi jasne odlišuje, a to svojou rečou, svojím štýlom a určitými teologickými pohľadmi (osobitne podaním Kristovej parúzie), takže by bolo veľmi ťažké bezprostredne jej prisúdiť toho istého autora. Napriek tomu si však zachováva jánovskú inšpiráciu, bola napísaná v bezprostrednom okolí apoštola a je preniknutá jeho učením. Jej kánonickosť už nevyvoláva pochybnosti.

ČAS VZNIKU

Čo sa týka času vzniku, všeobecne sa uznáva, že bola napísaná za vlády cisára Domiciána (81 – 96) okolo roku 95; niektorí sa nazdávajú, že aspoň určité časti boli zredigované už za čias Neróna, krátko pred rokom 70.

Či už sa kladie do čias Domiciána alebo do čias Neróna, ak chceme *Apokalypsu* pochopiť, je nevyhnutné umiestniť ju do historického prostredia, v ktorom sa zrodila.

Je to obdobie nepokoju, intenzívneho prenasledovania rodiaej sa Cirkvi. Lebo rovnako ako apokalypy, ktoré ju predchádzali (osobitne Danielova) a ktorými sa zjavne inšpiruje, aj Jánova *Apokalypsa* je spisom, ktorý si využiadali okolnosti. Je určená na pozdvihnutie a upevnenie morálky kresťanov, ktorí istotne prežívali pohoršenie nad tým, že sa bezuzne rozšírilo také kruté prenasledovanie Cirkvi toho, ktorý poviedal: „*Nebojte sa, ja som premohol svet*“ (Jn 16, 33).

>>>

Aby sv. Ján zrealizoval svoj zámer, preberá veľké tradičné prorocké témy, osobitne tému „*Veľkého dňa*“ Jahveho (porov. Am 5,18+): Svätému ľudu, zotročenému pod jarmom Asýrčanov, Chaldejcov, potom Grékov, rozptylenému a takmer vyhubenému prenasledovaním, proroci zvestovali blízky deň spásy, keď Boh príde oslobodiť svoj ľud z ruky utláčateľov a vráti mu nielen slobodu, ale tiež moc a vládu nad jeho nepriateľmi, ktorí budú potrestaní a takmer zničení. V čase, keď Ján píše, Cirkev, nový vyvolený ľud, práve decimuje krvavé prenasledovanie (13; 6, 10-11; 16,6; 17, 6), ktoré rozprútal Rím a rímska ríša (šelma), pravda, na podnecovanie satana (12; 13, 2-4), hlavného nepriateľa Krista a jeho ľudu.

HISTORICKÝ VÝKLAD

Otváracia vízia opisuje velebu Boha, ktorý tróni v nebi ako absolutný pán ľudských osudov (kap. 4) a dáva Baránkovi knihu, obsahujúcu dekrét o odstránení prenasledovateľov (kap. 5). Vízia pokračuje ohlásením invázie barbarských národov (Partov) s tradičným sprievodom rozličných pohróm: vojna, hlad, mor (kap. 6). Boží veriaci však budú uchránení (7, 1-8; porov. 14, 1-5), očakávajúc, že v nebi sa budú radovať zo svojho víťazstva (7, 9-17; porov. 15, 1-5). Boh však chce spásu hriešníkov, preto ich nezničí hned, ale posieľa na nich sériu pohróm, aby ich varoval, ako to urobil s faraónom a Egypťanmi (kap. 8-9; porov. kap. 16). Ale märne; pre ich trvajúcu zatvrdlivosť Boh ide zničiť bezbožných prenasledovateľov (kap. 17), ktorí sa snažili skaziť zem, keď ju navádzali, aby sa klaňala satanovi (narázka na kult cisárov pohanského Ríma). Nasleduje lamentácia nad zničeným Babylonom – Rímom (kap. 18) a víťazné spevy na nebi (19, 1-10).

Nová vízia znova podáva tému o zničení šelmy (prenasledovateľský Rím). Teraz ju zničí oslávený Kristus (19, 11-21). Vtedy pre Cirkev nastane čas prosperity (20, 1-6), ktorý sa zavŕší novým útokom satana proti Cirkvi (20, 7n), zničením nepriateľa, vzkriesením mŕtvyx a ich súdom (20, 11-15). Nakoniec bude definitívne nastolené nebeské kráľovstvo v dokonalej radosti; aj sama smrť bude zničená (21, 1-8). Jedna retrospektívna vízia opisuje stav dokonalosti nového Jeruzalema počas jeho vlády na zemi (21, 9n).

VÍTZAZSTVO BARÁNKA

Taká je historická interpretácia *Apokalypsy*, jej prvý a základný význam. No dosah knihy sa tu nezastaví; uvádza do

hry večné hodnoty, o ktoré sa môže opierať viera veriacich všetkých čias. Už v Starom zákone sa dôvera sväteho ľudu zakladala na prísľube Boha, že bude bývať „so svojím ľudom“ (porov. Ex 25, 8+). Táto prítomnosť znamenala ochranu pred nepriateľom, aby sa uskutočnila spásy. Aj teraz, a ešte dokonalejšie, je Boh so svojím novým ľudom, ktorý si zjednotil v osobe svojho Syna, Emanuela (Boha s nami), a Cirkev žije z tohto prísľubu vzkrieseného Krista: „Hľa, ja som s vami po všetky dni až do skončenia sveta“ (Mt 28, 20). Ak je to tak, veriaci sa nemusia ničoho báť; keď aj musia teraz trpieť pre Kristovo meno, nakoniec zvíťazia nad satanom a všetkými jeho machináciami.

Text *Apokalypy* vo svojom súčasnom stave predstavuje určitý počet dubliet, má zlomy v postupe vízie, niektoré pasáže sú mimo kontextu. Komentátori sa pokúšali vysvetliť tieto anomálie mnohými spôsobmi: kompliaciou rozličných prameňov, náhodným premiestňovaním niektorých pasáží či kapitol a pod. Ponúkame niektoré z možných hypotéz.

Vlastná prorocká časť *Apokalypy* (kap. 4-22) bola zostavená z dvoch rozdielnych apokalýps, ktoré napísal ten istý autor v rozdielnom čase; niekto druhý ich potom zlial do jedného textu.

Čo sa týka listov siedmim cirkvám (1-3), ktoré boli určené, aby sa čírali s dvomi inými textami, museli pôvodne existovať ako oddelený text.

Taký predpoklad nemôže byť samozrejmosťou. Spôsobil veľké delenie textu knihy, čo však nezašlo do glosovania, takže čitateľ môže *Apokalyps* súvisle čítať bez toho, aby sa zaoberal dvomi pôvodnými textami, a nechať sa premôcť zložitými, no mocnými obrazmi, do ktorých autor odel svoje posolstvo istoty a nádeje. Obetovanie Baránka prinieslo posledné víťazstvo a nech sú pohromy, ktorými Kristova Cirkev trpí, akékolvek, nemôže pochybovať o Božej vernosti až do chvíle, keď Pán „čoskoro“ príde (1, 1; 22, 20).

(Úvod k Zjaveniu apoštola Jána z Jeruzalemskej Biblie, Trnava, Dobra kniha, 2020, 9. vydanie)

JÁN ĎURICA SJ

Mons. Guido Galesse ponúka syntézu ústredného posolstva poslednej biblickej knihy

Láska Apokalypsy

Prílastok apokalyptický býva neraz hanlivou nálepkou, ktorej používanie patrí v niektorých kruhoch dokonca k akémusi bontónu. Občas, žial', aj medzi kresťanmi, ktorí tak diskreditujú knihu *Písma* spisanú sv. Jánom.

Veriaci, ktorí sa púšťa do čítania *Apokalypy*, sa s tým musí v duchu stretáť a ľažko sa potom dopracuje k porozumeniu, ktoré si vyžaduje viera, nehovoriac o hojnej duchovnej úteche, ktorú táto kniha poskytuje.

ÚSTREDNÉ POSOLSTVO

Vymaníť sa z tohto dešpektu a neupadnúť pritom do jeho osídel nie je vôbec jednoduché. Duchovní pastieri sa knihe *Zjavenie apoštola Jána* obvykle vyhýbajú. Výnimkou je však taliansky biskup Guido Gallese, ktorý ju ponúka na rozjímanie veriacim svojej nie veľkej diecézy Alessandria v regióne Piemont.

Alessandrijský biskup v svojom pastoračnom liste nazvanom *Baránskova láska* (*L'amore dell'Agnello*) ponúka stručnú a možno prekvapivú syntézu ústredného posolstva tejto neľahkej, poslednej biblickej knihy: „*Baránskova láska je tou najväčšou novinkou, ktorá je schopná dať zmysel ľudskému životu a dejinám človeka. Je to láska, ktorej materiálne plody sú v dejinách neviditeľné, ale tie duchovné žiaria v srdeci kresťanských komunit a podľa nich je možné ich rozpoznať.*“ Táto láska je primárny účelom *Zjavenia*, grécky *apokalypsis*, knihy sv. Jána. Ked' totiž Baránok začína lámať pečate, aby zjavil

zmysel dejín, vychádza od seba a predstavuje sa ako prvý apokalyptický jazdec. Jeho láska dáva zmysel všetkému, čo sa vo svete stane, a odporuje pesimistickému či nihilistickému výkladu negatívnych dejinných udalostí. Všetko je zúrodené dobrom, ktorého ovocie plne dozreje na konci časov tiež chronologicky. Porozumieť tejto láske a usilovať sa ju zakúšať je podstata kresťanského života.

OBRAZY A VÍZIE

Zjavenie apoštola Jána je prorocká kniha, jediná z Nového zákona, ktorá konkrétnie a usporiadane prezentuje život Cirkvi od Kristovej obety až po chystanú Baránskovu svadbu. Tento prorocký text má literárny štýl, ktorého meno bolo odvodené zo samotného textu – apokalyptický. Používa obrazy, vízie, znamenie, čísla a liturgie. Je to jazyk na prvý pohľad kryptický, ale stáva sa mimoriadne precíznym v miere, v akej sa do neho preniká, v niektorých otázkach je dokonca v rámci kníh Nového zákona najzreteľnejší.

Apokalypsa znamená *zjavenie*, a už prvý verš deklaruje, že cieľom knihy je ukázať, „*čo sa má onedlho diat'*“ (Zjv 1, 1). „*Ukázat'*“ neznamená vysvetliť, ani rozprávať; je to záležitosť obrazov a vízíí. Prorocký text sa člení do dvoch

prorockých dimenzií – tá všeobecnejšia sa týka prítomnosti a spočíva v umení vykladať súčasnosť v svetle Božieho Slova; tá spletitejšia sa týka budúcnosti a spočíva v predvídanie toho, čo sa stane. „*Túto druhú dimenziu popisujem výrazne ľudsky, pretože u Boha to tak nie je. On sa nestará o to, aby sme o veciach vedeli skôr, než k nim dôjde, ale aby sme ich – až nastanú – mohli prezívať prijímaním správnych rozhodnutí, teda vo vieri a dôvere v Boha. No človek poznávajúci tieto udalosti má tendenciu sa ich zmocniť, kontrolovať ich a stať sa ich prvým hýbatelom. Preto dáva Boh namiesto prostého a bezprostredného proroctva prednosť inému štýlu, ktorým veci, čo sa stanú, predvída. Chce nás totiž nasmerovať nie na predvídanie, ale na čisté zverenie sa jeho Prozretelenosti,*“ píše biskup Gallese.

SIEDMA PEČAŤ

Mons. Guido Gallese venoval *Apokalypse* už minuloročný pastiersky list, ktorý nazval *Logos proroctva* (*Il Logos della profezia*), v ktorom komentoval odkazy siedmim cirkevným obciam, ktoré uvádzajú *Zjavenie apoštola Jána* (Zjv 1, 1-3, 22).

Tohtoročný pastiersky list alessandrijského biskupa sa venuje zostávajúcemu obsahu *Apokalypy*: „*Stojíme teda pred obsiahľou počiatocnou víziou* (Zjv 4-5), ktorá ústí do scény siedmich pečiatí, ktorých rozlomenie zjavi zmysel dejín. Siedma pečať spustí sedem trúb, ktoré oznamujú veľký deň Pána. Zatrúbenia siedmej pol'nice spúšťa sedem rán, ktoré majú povolať na obrátenie ničomníkov, ktorí nechceli počuť zvuk trúb, a to zakúšaním účinkov zla. Počas dejín totiž tí, ktorí páchali a páchajú zlo, nie sú nevyhnutne priamymi adresátmi jeho účinkov, čo ľudia nezriedka považujú za nespravodlivosť; zlo často dolieha na iných, dokonca nevinnych ľudí. Sedem rán však dáva pocítit konzekvencie zla bezprostredne samotným ničomníkom s cieľom povolať ich k dobru. To všetko sa stane skôr, ako uplynie lehotu definitívnej vojny dobra proti zлу a posledným súdom. Po ňom príde nové nebo a nová zem a chystaná Baránskova svadba.“

Biskup Guido Gallese skrátka v svojom pastoračnom liste jednoducho a účinne privádza k apokalyptickej kontemplácii tajomstva dejín spásy v terajších časoch.

MILAN GLASER, SJ

Vianoce s Lúčom

Kardinál Robert Sarah

Benedikt XVI.
Joseph Ratzinger

Z hĺbky
srdca

LÚČ

Benedikt XVI. a kardinál Robert Sarah napísali text dotýkajúci sa témy, ktorá najväčšmi t'aží Cirkev: budúcnosť kňazov, správna definícia katolíckeho kňazstva a rešpektovanie celibátu.

Jubilujúca Wanda Póltawska zasvätila svoj život vytrvalej obhajobe života

Pokrok a krátkozrakosť

Caitlin Solanová: *Hrdý na život*

Vyspelosť civilizácie možno posúdiť podľa toho, ako sa správa k svojim najkrehkejším a najslabším členom. Dokonca sa zdá, že súčasný prazvláštny historický moment, keď sa celá spoločnosť podriaduje opatreniam v mene ochrany niekoľkých ohrozených percent obyvateľstva, je akousi skúškou dospelosti.

Ako to už však býva, stačí len malé odhliadnutie od vyhľadených sloganov k realite, a objaví sa úplne iný obraz. Nemocnice preplnené ľudmi, ktorí nemajú kam ísť, hoci nutne nemocničnú starostlivosť nepotrebuju. Ľudia v opatrovateľských zariadeniach deprimovaní clivotou za svojimi blízkymi ešte väčšmi ako prívalmi covidových spravodajstiev. Deti zo špeciálnych škôl a ich rodiny, pre ktorých je zrušenie prezenčnej výučby dramatickým zásahom do každodennosti. A nehovoriac o tých, ktorým sa v mene ohľaduplnosti rúca pred očami dlhé roky buďovaný svet.

Nijaké štátne nariadenia však nemôže regulovať vnútornú úroveň našej ľudskosti, nedosiahne do komnaty ľudského srdca, v ktorej stojat najhlbšie pochútky našich činov aj nečinností pred zrkadlom svedomia, najposvätniejsieho miesta v človeku, v ktorom je sám s Bohom (porov. *Gaudium et Spes*, 16). Zá-

plavy zbytočných informácií a obrazov nášho inflačne mediálneho životného priestoru dosť rafinovane zožierajú momenty týchto vnútorných obrátení, prečítanuti, a ponúkajú nepreberné alibi.

A uprostred toľkých hlasov nemusí byť vždy na prvý pohľad ľahké rozpoznať, kedy sa ukazujú nové stránky vecí a kedy sa, naopak, ich podstata zamotáva v pavučinách slov, kde je pokrok ľudstva a kde jeho úpadok.

Pozrime sa bližšie na jedno výročie, osvetľujúce správanie našej civilizácie k úplne najzraniteľnejším – k nenarodeným deťom.

POKUSNÝ KRÁLIK

Na začiatku novembra oslávila 99. narodeniny Wanda Wiktoria Póltawska, blízka priateľka sv. Jána Pavla II., lekárka a vytrvalá obhajkyňa života, svedkyňa hrôz totalít 20. storočia.

Wanda Póltawska, za slobodna Wotatisková, sa narodila 2. novembra 1921

v Lubline. Po obsadení Poľska nemetskou armádou vstúpila, vtedy študentka gymnázia a vedúca skautskej skupiny, do tajnej odbojovej organizácie. Vo februári 1941 bola odhalená, uväznená a po mesiacoch v lublinskom väzení prevezenaná v septembri 1941 do koncentračného tábora Ravensbrück. Stala sa väzenkyňou číslo 7709. Zo 40-tisíc poľských žien, ktoré boli väznené v tomto tábore, prežilo len 8-tisíc.

Wandu čakal iný osud – stala tzv. *Kanninen*, králikom, teda väzenkyňou určenou na experimenty na klinike SS vedenej doktorom Gebhardom. Prestala byť človekom, stala sa pokusným materiáлом, musela podstupovať experimenty vyvolávajúce ohromné bolesti privádzajúce takmer do šialenstva.

Po oslobodení tábora 30. apríla 1945 sa Wanda presťahovala do Krakova, kde stretla mladého kňaza Karola Wojtylu a začala s ním spolupracovať na obrane života a rodiny. „*Videla som, ako nacisti hádzali novorodencov do pecí krematória. Po celý život som mala pred očami tieto srdcervúce obrazy... Vtedy som si predsa vzala, že ak prežijem, budem študovať medicínu a obhajovať život. Roku 1956 bol v komunistickom Poľsku vydaný zákon o potratoch. Ja ako lekárka a Karol Wojtyla ako kňaz sme boli týmto rozhodnutím proti životu šokovaní. Začali sme spoločne pracovať proti tomuto zákonom. Úsilie o záchranu novorodenca, nového rozkvitajúceho života sa začalo vtedy a trvalo päťdesiat rokov, až do konca,*“ povedala Wanda Póltawska v knihe rozhovorov *Accanto a Giovanni Paolo II. Gli amici e i collaboratori raccontano* (O Jánovi Pavlovi II. Hovoria priateľia a spolupracovníci; 2014)).

SMUTNÉ JUBILEUM

Autor knihy rozhovorov Włodzimierz Rędziwoch tiež pripomína genézu potratových zákonov a nariadení. Hitlerovo úsilie o vytvorenie nadradenej, čistej a biologicky silnej rasy viedlo už v roku 1933 k legalizácii zabíjania nenarodených detí, u ktorých sa predpokladali možné postihnutia. Po dobytí Poľska rozvinuli nacisti tzv. Plan Ost, ktorý v rámci zámeru postupného vyhľadania dobytých národov východnej Európy odporúčal okrem iného čo najširšiu podporu anti-koncepcie a legalizáciu potratov na okupovaných územiacach.

>>>

Hitler však nebol prvým, kto zaviedol potraty do štátnej legislatívy. Prvenstvo drží Sovietsky zväz. Po víťazstve bolševickej revolúcie vydal V. I. Lenin 18. 11. 1920 (čo je, d'alejše tohtoročné výročie, ktoré však určite nestojí za oslavu) príkaz, aby boli zrušené všetky zákony, ktoré bránia umelým potratom. Odhaduje sa, že v ZSSR sa roku 1928 skončilo potratom viac ako 40 % všetkých tehotenstiev, ale v roku 1934 to už bolo vyše 70 %. Príklad sovietskeho Ruska nasledovali postupne všetky jeho sateľity. V západnej Európe bol umelý potrat legalizovaný až koncom 60. rokov.

OBRÁTIŤ ZMÝŠĽANIE

W. Półtawska veci pomenováva priamo: „*Nemám pochyb o tom, že máme čo do činenia s koordinovanou politikou nameranou proti kresťanským hodnotám, rodine a lekárske etike. Samotné hodnoty humanizmu sú už spochybnené. Poľský arcibiskup, pôvodným povoláním lekár, Henryk Hoser vyhlásil, že medicína sa stále väčšmi blíži veterinárnej medicíne. Je to prirodzený dôsledok odstránenia duchovnej sféry z obrazu človeka. Ako-nahle zostáva len telo, je ľudstvo presúvané do zvieracieho sveta. Napriek tomu všetkému – človek nie je obyčajné telo, ale duch. Teraz sa však o duchu už nehovorí.*“

Wanda Półtawska v článku publikovanom pri príležitosti 100. výročia narodenia sv. Jána Pavla II. vo vatikánskom denníku *L'Osservatore Romano* 15. mája 2020 nabádala na obrátenie zmýšľanie, aby súčasní ľudia pochopili, že každé dieťa a každý človek majú právo na život, pretože jediným Pánom života je Stvoriteľ, ktorý miluje svoje tvorenia.

Dňa 22. októbra tohto roka, na liturgickú spomienku sv. Jána Pavla II., poľský ústavný súd uznal, že eugenetický potrat nie je v súlade s ústavou. Odpovedal na žiadosť 119 poslancov, pretože koncept života, ktorý si nezaslúži žiť, je v rozporu s princípom demokratického právneho štátu. V Poľsku je teda umelý potrat dovolený iba v prípadoch ľažkého ohrozenia života matky alebo sexuálneho násilia.

Nasledovala vlna demonštrácií. Wanda Półtawska sa z okna svojho bytu pozera na manifestantov s nápismi *Potrat je OK a Toto je vojna...* A možno aj iným nezáúčastneným divákom prišlo na um, či je potrebné takto víriť hladinu spoločnosti. Ved' je to tak všade a kto nechce, nepôjde, a kto chce, pôjde... a podobné ďalšie slovné pavučiny.

Rozostretosť pohľadu však nie je výrazom tolerancie, ale krátkozrakosti.

JOHANA BRONKOVÁ

AJ V ŤAŽKÝCH ČASOCH POMÁHAME

telefonicky, mailom alebo cez čet

Centrum konkrétnej pomoci Femina

Základné sociálne poradenstvo a konkrétna pomoc dievčatám, ženám a rodinám v ťažkej životnej situácii.

Kontaktné info na: www.centrumfemina.sk

Poradňa Alexis

Poradenstvo a pomoc pri riešení problémov spojených s nečakaným tehotenstvom.

tel.: 0911 350 200, 0917 350 200

e-mail: poradna@alexisporadna.sk

Zachráňme životy

Poradenstvo, odborná, hmotná a finančná pomoc tehotným ženám a rodinám v núdzi.

tel.: 0911/756 026

e-mail: info@zachranmezivoty.sk

Linka pomoci 0800 12 00 24

Poradenstvo v krízových životných situáciách (domáce násilie...) - bezplatná, nonstop

www.forumzivota.sk

Akcia 365 chce motivovať ľudí, aby urobili aspoň jeden dobrý skutok denne

Akcia 365

Pred pätnástimi rokmi sa na Slovensku obnovila Akcia 365. Jej vznik však siaha do Nemecka do rokov po druhej svetovej vojne.

Povojnové roky v Nemecku boli poznačené ťažkým utrpením aj tých, ktorí sa do druhej svetovej vojny vôbec nezapojili. Zničené hospodárstvo, zdecimovaná populácia, príval presídlených Nemcov z Poľska, z Čiech z Maďarska znásoboval v Nemecku biedu i smútok za tými, ktorí sa už z vojny nikdy nevrátili.

POVOJNOVÉ NEMECKO

Nie menej bola postihnutá aj Katolícka cirkev, ktorej chýbali ľudia aj tradičné inštitúcie na podporu sociálneho života. Z jezuitov osobitným spôsobom prial ruku k dielu obnovy P. Johannes Leppich (1915 – 1992). Navštěvoval rodiny, v ktorých chýbal niekto z rodičov a ktorým strašná vojna zničila domy, navštěvoval tábory zajatcov i utečencov, staral sa o deti z ulice aj o mužov prichádzajúcich zo zajateckých táborov, najmä z Ruska. V Nemecku im bolo potrebné dať novú nádej.

Páter Leppich si všimol, že 70 percent z nich sú ľudia, ktorí nepraktizujú nijakú formu kresťanstva. Spolu s hľadaním sociálnej pomoci a zamestnania pre nich sa opieral o silu Božieho slova, ktoré zavádzal ako témy pre stretnu-

tia. Z ľudí utváral malé skupiny, ktoré nazýval bunkami. Z potreby denne čítať a uvažovať nad *Svätým písmom* sa zrodil názov *Akcia 365*.

Členov spoločenstva spájala modlitba o každodennú pomoc Božieho Ducha pri čítaní Božieho slova a praktická pomoc medzi sebou navzájom.

Členov spoločenstva spájala modlitba o každodennú pomoc Božieho Ducha pri čítaní Božieho slova a praktická pomoc medzi sebou navzájom. Páter Leppich sa pravidelne zaujímal o stav týchto ľudí, až nakoniec ich bolo toľko, že si musel zriadiť v roku 1958 sekretariát vo Frankfurte. Pozvania však prichádzali z ďalších nemeckých miest, v ktorých organizoval stretnutia na otvorených priestranstvách. Tisícovým zástupcom jednoduchých Nemcov, ako aj prichádzajúcim imigrantom z komunistických krajín kázal Božie slovo a inšpi-

roval ich na hľadanie východísk z materiálnej i duchovnej biedy. Sám začal organizovať tlač kníh, učebníc a náboženskej literatúry, aby sa pomaly rodilo to, čo neskôr dostane názov „*nemecký záhrad*“, pretože Nemecko sa opäť dostalo na dobrú materiálnu úroveň.

Práca v malých spoločenstvách pokračovala ďalej, ale rozšírila sa aj o podobný spôsob pomoci v misijných krajinách. V roku 1968 sa Akcia 365 rozšírila z Nemecka už do 33 krajín Ázie, Afriky a Latinskej Ameriky. Vojnové konflikty, rozmožnená beda, uväznení ľudia, boli živým polom pomoc pre dobrodincov, ktorí nadchnutí evanjeliom a spojení duchom Akcie 365 rozdávali pomoc kto akú chcel a vedel pribjať.

Z KANADY...

Tento štýl a spôsob pomoci si všimli aj mladí slovenskí jezuiti, ktorí sa po roku 1950 nemohli vrátiť zo zahraničných štúdií do Československa. Komunistický režim vtedy zrušil rehole na Slovensku a mladí pátri našli svoje nové misijné miesto v Kanade. Medzi tamojšími Slovákm roztrúsenými po veľkom teritóriu krajiny mali ale stáženú komunikáciu. Kontakt však chceli udržiavať aj tí najvzdialenejší...

Preto páter Štefan Senčík aplikoval do tejto situácie spôsob pátra Leppicha, aby takto stínil pocit opustenosťi u slovenských exulantov. Na ich adresy, ktoré mali jezuiti zachytené v ústrednom dome v Galte pri Toronte, začal mesačne posielat leták s katechízou a s myšlienkovou na každý kalendárny deň. Na osobné a skupinové stretnutia vždy využíval prvú septembrovú nedelu, keď sa v Cambridgi v provincii Ontário konala výročná odpustová slávnosť. Na vybraté dni v pôste či v advente opäť posielal pozvánky a ponúkol duchovnú obnovu pre tých členov hnutia, ktorí mohli prísť. Z obnovy si zvyčajne odniesli aj náboženskú knihu, ktorú vydavateľstvo Dobrá kniha tlačila pre Slovákov v zahraničí.

Páter Senčík pre tamojších Slovákov vzkriesil aj zaniknutý mesačník *Posol*, ktorý od roku 1972 začal vychádzať pre širšie exulantské spoločenstvo. Časopis sice nebola včlenený do hnutia Akcia 365, ale pomáhal hnutiu pri distribúcii jej materiálov.

... NA SLOVENSKO

Po páde totalitného režimu v Česko-Slovensku páter Senčík prichádzal do Piešťan, kde sa stáva jedným z exerci-

>>>

tátorov, ktorí pracovali na duchovnej obnove postkomunistickej spoločnosti. Po skončení každých exercičí, keď účastníci mali chut' zostávať zomknúť v nadobudnutom duchovnom priateľstve, páter ponúkol možnosť zostať naďalej spojený prostredníctvom Akcie 365. Zo svojej strany prisľúbil mesačne posielat' leták hnutia na ich adresy. Povinnosťou účastníkov bolo urobiť každý deň dobrý skutok.

Rokmi sa pátrovi nahromadilo dosta- tok adries. Hnutie dal zaregistrovať aj na štátnych úradoch. Pre svoju nenápadnú činnosť získal aj cirkevné schválenie (imprimatur) od bratislavsko-trnavského arcibiskupa Jána Sokola. Na Slovensku, kde sa začínala široká duchovná obnova v 90. rokoch minulého storočia to bol dobrý vklad nenápadnej Akcie 365.

Pátra Senčíka však povolal Pán života v roku 2001 na večnosť. Hnutie, ako aj mesačná animácia nemali pokračovať, keďže boli celkom koncentrované na aktivity zosnulého pátra...

NA WEBE

V tom čase som sa venoval pastorácii študentov na Trnavskej univerzite. Po štyroch rokoch od smrti pátra Senčíka som odchádzal do Poľska a na dlhší čas som sa odlúčil od Slovenska. Mladí ľudia, najmä tí, ktorí sa zúčastňovali na pešich púťach do Levoče, hľadali pri rozlúčkovom stretnutí spôsob, ako udržať vzájomné stretnutia živými, a to aj napriek mojej veľkej vzdialenosťi od Slovenska. Tu prišiel vhod spôsob, aký používal na komunikáciu Štefan Senčík. Navrhhol som ho praktizovať spolu s podmienkou každodenného konania dobrých skutkov, ako to ukladala myšlienka hnutia. Od Baltu som študentom posielal počas nasledujúcich dvoch rokov internetovou poštou mesačný leták hnutia. Svojou spoluprácou sa aj študenti podieľali na tvorbe letáka. Margita Sančíková, Ondrej Longauer, Mária Fúriková pracovali veľmi zodpovedne. Niektorých už Pán života a smrti povolal na večnosť, ale s novými nástupcami a s trochu pozmenenou víziou pokračuje hnutie v mesačnej komunikácii d'alej. Spoločenstvo mladých ľudí sa rozšírilo aj o ďalších, keďže nenáročnou podmienkou bolo urobiť len jeden dobrý skutok denne.

Pri tvorbe základného posolstva, reflexia zohľadňuje aktuálny život Cirkevi. Na každý kalendárny deň uvádzá ešte jednu-dve vety od významnejších svedkov viery, ktorí ju svojou duchovnou intuíciou zanechali vo svojej ponostalosti.

Masovejšiemu šíreniu Akcie 365 napomohlo jej zverejnenie na webovej stránke slovenských jezuitov. Štrnásť ročníkov Xaveriád, putovania do Levoče, hnutie nadobudlo svoj pravidelný štýl stretávania sa na niekoľkodennej pešej púti, ktorá je aj duchovnou obnovou pre zúčastnených. Slováci, ktorí sú zapojení do hnutia, jeho myšlienky šíria aj na miestach, kam do zahraničia odchádzajú pracovať, a tak dobré slovo, aj keď nie systematickým zámerom tvorca, odchádza aj do cudziny.

NEMENNÝ CIEĽ

Hnutie, ktoré založil páter J. Leppich prešlo od roku 1970 aj vnútorným rozdelením. V Nemecku však pokračuje v aktivitách d'alej. Nadobudlo medzi tým aj ekumenickú sekciu, ktoré si odelení bratia animujú vo svojom duchu.

Z misií prichádza do Nemecka na adresy jeho členov balíček kávy z Guatemaľy. Takýmto spôsobom chce hnutie pomôcť aj chudobným pestovateľom

kávy, *campesinos*, ktorým nie je možné umiestniť plody kávovníka na svetových trhoch. Akcia 365 im chce byť sociálne blízkou prostredníctvom európskych odberateľov.

Na oslavu 50. výročia Akcie 365 prišlo 30. augusta 2008 na Univerzitu St. Georgen vo Frankfurte nad Mohanom asi štyristo hostí z deviatich krajín, kde akcia v súčasnosti pôsobí. V Nemecku má už nové vedenie zohľadňujúce nedostatok jezuitských povolaní a nadobudlo už laickú, ale aj internetovú tvár (www.action365.de).

Evanjelium nám káže uplatniť schopnosti každého pri poznávaní a šírení Božieho diela. V tejto linii chce pokračovať aj na Slovensku. Budúcnosť je v rukách tých, ktorí budú schopní vnuknúť budúcim pokoleniam pohnutky života a nádeje, hovorí Druhý vatikánsky koncil, a to chce byť cieľom aj súčasného hnutia Akcia 365.

MILAN HUDÁČEK, SJ
(Snímky: Pixabay)

Úvaha a myšlienky Akcie 365 na mesiac december 2020

Akcia 365 na december 2020

Súčasťou Akcie 365 sú mesačné úvahy a myšlienky na každý deň v danom mesiaci. Uverejňujeme ich na mesiac december 2020.

Obzretie za končiacim sa rokom nám prináša silnú skúsenosť s pandémiou koronavírusu. Vo svojich začiatkoch nám prinesla vidinu prázdných ulíc, zranených ľudí a fyzického vzdľovania sa. Pripravila nás o radosť z objatí, láskavosti, z podania rúk, náklonnosti a nastolila všeobecne vzťahy s neutrálou výmenou priateľských gest, často zastretych do anonymity ochranných rúšok, zdravotníckych prostriedkov či karanténnych zariadení.

Obmedzenia sociálnych kontaktov sú hrozivé. V mnohých prípadoch vedú k situáciám izolácie, hnevú, ba i zneužívania. U starších ľudí sa utrpenie ešte zvýraznilo. Sprevádza ho fyzické nepohodlie, zhoršená kvalita života aj nedostatok návštev zo strany rodiny a priateľov. Hlavné metafore, ktoré v súčasnosti ovládajú náš spoločný jazyk, zdôrazňujú všadeprítomný pocit ohrozenia, opakovaný povzbudeniami k „zápasu“ s vírusom. Tlačové správy a denné informácie o počte infikovaných, najmä zo svetových správ, znejú ako „vojnove bulletiny“.

ČO SPREVÁDZA COVID-19

Pod vplyvom pandémie sa nemocnice len ľažko snažia vyhovieť nespočetným

požiadavkám verejnosti. Zdravotnícke zaradenia sú nútené pracovať s personálom, ktorý by potreboval odpočinok a často aj liečbu po nákaze od infikovaných pacientov. Neopísateľná bieda a boj o základnú potrebu prežitia zvýraznili stav osôb žijúcich v podmienkach extrémnej chudoby, na okraji spoločnosti a tých, ktorí sú odsúdení na zabitie v pekle utečeneckých táborov. Dotkli sme sa najtragickejšej tváre smrti: niektorí zanechali svoje rodiny bezmocné, dokonca i bez možnosti najzákladnejšieho skutku milosrdstva v adekvátnom pohrebe. Ukázalo sa, akí sme „krehkí“, a ani situácia po desaťmesačnom období pandémie nás nenecháva nerušene žiť vo viere, že všetko pôjde podľa našich plánov.

Podľa niektorých je tento príbeh absurdný, pretože všetko sa rozpadá v nič. Ako by však toto nič mohlo byť posledným slovom? A keď áno, prečo bojovať? Prečo sa navzájom povzbudzujeme, aby sme dúfali v lepšie dni, keď je so všetkým, čo zažívame v tejto pandémii, koniec? Život prichádza a odchádza, hovorí strážca cynickej obozretnosti. Ale jeho rast či pokles, ktoré sú teraz zrejmeejšie z krehkosti nášho ľudského stavu, by nás mohol otvoriť mód-

rosti Stvoriteľa, ktorá vychádza z otázky údivu: „*Čože je človek, že naň pamätaš?*“ (Ž 8, 5).

Skúška krehkosti života môže obnoviť naše vedomie o tom, že život je dar. Keď sa vrátimo do jeho kolobehu, budeme mûdrejší a vďačnejší, keď okúsime rozpoltené ovocie svojej konečnosti?

VÝZVA NA ZMENU

S pandémiou utrpeli naše žiadosti o autonómne sebaurčenie neľahkú ranu. Vyvolali krízový okamih, ktorý si vyžaduje hlbšie rozlišovanie. Viacerí hovoria, že sa to muselo skôr či neskôr stať, lebo kúzlo prosperity trvalo priveľmi dlho.

Epidémia COVID-19 má veľa spoľočného s drancovaním pôdy a drancovaním jej vnútornnej hodnoty, ako aj ignorovania hlbokých potrieb ľudskej spoľočnosti. Je to príznak malátnosti našej civilizácie i našej neschopnosti postarať sa o ňu. Encyklika pápeža Františka hovorí, že je to znak našej duchovnej nevoľnosti (porov. *Laudato Sí*, 119).

Budeme schopní čeliť týmto ľažkosťam len prirodzenými prostriedkami?

Fenomén COVID-19 nie je len výsledkom prírodných javov. To, čo sa deje v prírode, je už výsledkom celkových vzťahov v ľudskom svete, ekonomických možností v jeho vyspelej časti a modelmi rozvoja, akými disponuje. Možno povedať, že sú „infikované vírusom“ našej vlastnej tvorby. Vírus je skôr výsledkom, než príčinou. Finančná chumtivosť, životné štýly definované spotrebou a prebytkom vybudovali étos premáhania a pohŕdania tým, čo nám Stvoriteľ dáva v prvotnom príslube stvorenia (Gn 1, 28-30). Z tohto dôvodu sme povolení prehodnotiť naš vztah k prirodzenému prostrediu. Uznať, že na tejto zemi žijeme ako správcovia, nie ako páni. Dostali sme všetko, ale naša je iba zvrchovaná zvrchovanosť, nie absolvútna. Môžeme odmietnuť dočasnú situáciu ako preklatie známe aj z *Biblie*, alebo sa môžeme naučiť inej trpežlivosti. Takej, ktorá je schopná pripustiť konečnosť, obnoviť vzťahy s blížnymi.

ASISTOVÁŤ PRI KONVERZII

Brat Alojz, prior ekumenickej komunity v Taizé, pozoruje aj obavy pri rozhovoroch s mladými ľuďmi. Podľa neho medzi mnohými mladými existuje skutočný strach z budúcnosti, čo hovorí o potrebe zmeny zo strany mladších generácií tvárou v tvár súčasnej kríze.

Ďalšia vec, ktorá znepokojuje brata Alojza, je pokušenie uzavriť sa do se-

>>>

ba. Preto v komunite podnikli rôzne iniciatívy prostredníctvom internetu, najmä živé vysielanie modlitby z Taizé každý večer, ako aj víkend „na webe“, na ktorom sa zúčastnilo asi 400 mladých ľudí. Súčasťou programu bola aj biblická reflexia a jej zdieľanie v malých virtuálnych skupinách a pracovné dielne.

Spätná väzba bola pozitívna. Všetci sme na jednej lodi. A nemáme priprá-

vené odpovede. Vždy sa musíme vrátiť k zdroju našej nádeje, ktorým je Kristovo vzkriesenie. Posledné slová evanjelia nie sú apokalyptické oznámenia, ale konečnou perspektívou je vzkriesenie.

Prebudenie tejto nádeje osobnou modlitbou, ale aj slávením nám pomôže čeliť realite, nie ju osladíť. Pravdepodobne prechádzame skutočnou konverziou – zjednodušeniu všetkého, čo sa dá uro-

biť v našom spôsobe života bez toho, aby sme čakali na zmeny, ktoré budú zavedené zhora.

Pamäťajte, že jednoduchosť nikdy neznamená nedostatok radosti, ale skôr sa môže zhodovať s duchom oslav. Zdá sa mi, že Cirkev má dôležitú úlohu pri komunikácii tých hodnôt, ktoré vychádzajú priamo z evanjelia.

MILAN HUDÁČEK, SJ
LETÍCIA DIRBÁKOVÁ, CJ

Myšlienky na každý deň decembra 2020

1. „Strach zo smrти sužuje človeka s nečistým svedomím, ale človek s čistým srdcom túži po smrti ako po živote.“ (sv. Izák Sýrsky)
2. „Pozri, kol'ko bolo za teba zaplatené, a uvedom si hodnotu seba samého.“ (sv. Bazil Veľký)
3. „Nebudťe nedbanliví k vášmu životu a jeho spásie a nedovolte v tejto dobe týchto časoch, aby vás okamihy okradli o večnosť.“ (sv. Anton Pustovník)
4. „Ak nás vedie silný a osvetený Boh, nemôžeme sa pomýliť.“ (sv. Ján Mária Vianney)
5. „Kto sa pokoruje a umenšuje, toho Boh urobí múdrym, ale kto sa považuje za múdreho, odpadne od božskej múdrosti.“ (sv. Izák Sýrsky)
6. „Je isté, že Boh môže všetko urobiť v okamihu, len aby si mal lásku k nemu; lebo Boh vyžaduje pričinenie človeka.“ (sv. Makarius Egyptský)
7. „Kto dáva almužný chudobnému, má Boha, ktorý sa o neho postará.“ (sv. Izák Sýrsky)
8. „Čo môže človek získať v tomto živote, čo sa vyrovňá cene duše? Ona je svojou prirodzenosťou cenná, pretože je stvorená na obraz svojho Stvoriteľa.“ (sv. Bazil Veľký)
9. „Aj najskúsenejší lekár pozná skoro všetky choroby podľa lekárskej vedy, ako ich však telo cíti, nepozná, len tie, ktoré sám prekonala.“ (sv. Augustín)
10. „Láska, ktorej zdrojom je Boh, sa podobá prameňu vysierajúcemu z hlbín. Jeho prúd neprestáva plynúť.“ (sv. Izák Sýrsky)
11. „Oko sveta nevidí ďalej ako po hranice tohto života, oko kresťana však hľadí až na dno večnosti.“ (sv. Ján Mária Vianney)
12. „Preto sú dané vrabcom krídla, aby unikali sietiam, a rozum ľuďom, aby unikali hriechu.“ (sv. Ján Zlatoústy)
13. „Zrieknutie sa sveta musí predchádzať nasledovaniu Krista. To druhé nemá miesto v duši, dokial' to prvé nie je uskutočnené.“ (sv. Ignáç Briančaninov)
14. „Viera človeka sa prejavuje osobnou svätošťou a tá sa prejavuje v prvom rade pokorou.“ (sv. Pius X.)
15. „Dokial' sa zmysly zaoberajú vonkajšími vecami, srdce si nemôže oddýchnuť od predstáv, ktoré prinášajú.“ (sv. Izák Sýrsky)
16. „Všetky bytosti, či hovoria, či mlčia, zvestujú Boha.“ (sv. Gregor Naziánsky)
17. „Aký máš úžitok z toho, keď sa dnes skvieš skveješ zlatom, obliekaš sa do purpuru a máš dostatok všetkého, a zajtra nahý, zbavený úplne všetkého, si hodený do pekla?“ (sv. Peter Damiánsky)
18. „Smrť sa bojí len zmyslový život, kým rozum hovorí, že ak smrť predchádzal dobrý život, niet sa čoho báť.“ (sv. Augustín)
19. „Nepovažuj za múdreho nijakého človeka, ktorý kvôli pozemskému životu, zotročuje svoju mysel' bojazlivosťou a strachom.“ (sv. Izák Sýrsky)
20. „Sú tri veci, ktoré má každý človek: báť sa Boha, často sa modliť a robiť dobro bližnemu.“ (sv. Pimen Veľký)
21. „Človek je stvorený Láskou a náchylný milovať.“ (sv. Ján Mária Vianney)
22. „Mimo púšte a samoty telesné vášne neustupujú a zlé myšlienky neutichajú.“ (sv. Izák Sýrsky)
23. „Bázeň Božia vytrháva z duše všetky hriechy a každú zlomyselnosť.“ (sv. Anton Pustovník)
24. „Pôvodca zla – satan – i zlé ukazuje dobrým, i horké sladkým, i temné svetlým, i škaredé krásnym, i smrť ukazuje ako život a tým klame a mučí svet.“ (sv. Teodor Studita)
25. „Vo všetkom, čím sa človek vychvaľuje, Boh dovoľuje zmenu, aby sa človek zahanbil a naučil sa pokore.“ (sv. Izák Sýrsky)
26. „Počúvaj Pána v jeho príkazoch, aby ťa on vypočul v tvoich modlitbách.“ (sv. Ján Zlatoústy)
27. „Milovať Boha celým srdcom znamená radšej stratiť život, ako ho uraziť, znamená to nemilovať nič, čo by rozdeľovalo naše srdce.“ (sv. Ján Mária Vianney)
28. „Naše vykúpenie má cenu Krví.“ (sv. Alfonz Mária de Liguori)
29. „Srdce človeka slúžiaceho svojim zmyslom je rozptylené, odtiahnuté od potešenia z Boha.“ (sv. Izák Sýrsky)
30. „Sme presvedčení, že ľudia potrebujú viac Kristových vojakov ako vojakov so zbraňami, prinášajúcimi iba smrť. Všetko sa dá obnoviť v Kristovi.“ (sv. Pius X.)
31. „Vždy majte pred svojimi očami bázeň. Priopomíname si toho, ktorí robí chudobným i bohatým.“ (sv. Anton Pustovník)

Archeologický výskum potvrdzuje pravdivosť *Biblie*

A *Biblia* má predsa pravdu

Pred necelými desiatimi rokmi vyvolala rozruch správa o objave hrobu svätého apoštola Filipa. Zakaždým, ked' archeológia vynesie na svetlo fragment dejín, čosi preukázaťne autentického silne vystúpi proti tomu, čomu len veríme.

Dôveryhodnosť biblických reália a teda aj kresťanstva v posledných desaťročiach podporila mnoho ráz práve práca archeológov k nevôle tých, ktorí by radi šmahom a často tendenčne vypovedali kresťanstvo na hranicu mýtov, ság a legend. Bolo to tak s objavmi v Kumráne, s odhalením rybníka s piatimi portikami v Jeruzaleme, s nápismi v Cézarei alebo s krížom objaveným pod popolom v Pompejach.

Všetky novozákonné spisy hovoria o období nepresahujúcim štyri desaťročia, obsahujú rad odkazov na miesta a osobnosti, vzájomne veľmi dobre korespondujú a možno v nich vysledovať odkazy overiteľné v súdobých mimokresťanských prameňoch. Celá tradícia je zakotvená vo veľmi konkrétnych faktoch na hony vzdialených znôškam fantazijných dodatkov a straníckych interpretácií.

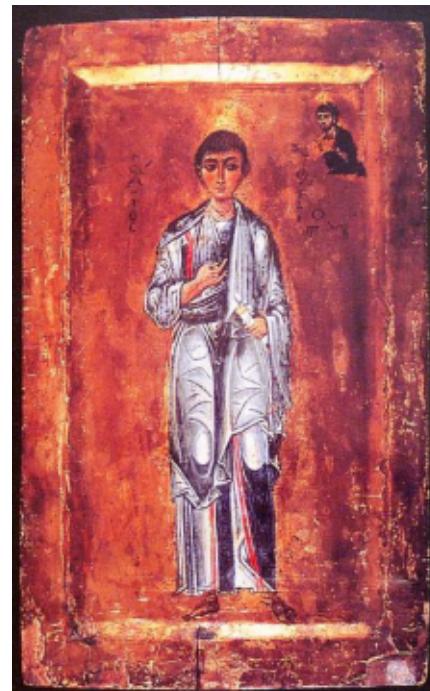
POMOCNÍČKA VEDA

Niektoří sa aj v súčasnosti domnievajú, že skutočná viera je len taká, ktorá úplne odhliada od vonkajších znamení. Ježiš však nehovoril o slepej viere, ale blahoslavlil tých, ktorí v pokore rozpoznajú jeho prítomnosť v znameniach majúce k dispozícii, a uveria dôveryhodným svedkom – taká je viera Cirkevi. Ale keď na to rezignujeme, musela by viera spočívať v statickom rozhodnutí, ktoré záleží úplne a jedine od jednotlivého človeka. Pryč hlásatelia predsa boli očíť svedkovia udalosti. Pretože je to Boh, kto sa zjavuje človeku.

Naša éra, Bohu toľko vzdialená, do konca aj z dôvodov považovaných niektorými za „vedecké“, v skutočnosti poskytuje hľadačom pravdy vďaka rozvoju ľudského poznania skvelé nástroje. V roku 2001 takto bádateľ talianskej

Národnej rady pre výskum Giuseppe Scardozzi na základe satelitných snímok okolia tureckého Pamukkale rozpoznał cestu dávnych pútnikov – našich tajomných spojencov v hľadaní pravdy, po stáročia vedených vierou, ktorá sa neuspokojuje len s poznaním, ale chce tiež vidieť a dotýkať sa –, ktorí sa ubezpečili k hrobu apoštola sv. Filipa. Práve v cieli tejto cesty začal kopat' tím profesora D'Andria. Výsledok je potvrdením troch faktov: apoštol Filip bol pochovaný práve tu, doložila sa tradícia jeho úcty a potvrdil sa vlastný archeologickej objav.

Profesor Francesco D'Andria, ktorý objavil aj antické mesto Hierapolis, citoval dávneho biskupa Efezu Polykraťa, ktorý okolo roku 190 napísal: „*Ag in Azii totiž odpočívajú veľké hviezdy, ktoré povstanú v posledný deň Pánovho príchodu. Medzi nimi Filip, jeden*

z dvanásťich Kristových apoštolov, ktorý zosnal v Hierapolise, a tiež Ján zo-snulý v Efeze.“

Takže to, čo bolo napísané na konci 2. storočia, pre nás potvrdila archeológia ako výsledok trpeživej práce začatej už v roku 1957, a to vďaka profesori Paolovi Verzonemu, ktorý ako prvý prišiel s hypotézou existencie Filippovho hrobu na mieste, kde sa aj neškôr našiel.

APOŠTOL FILIP

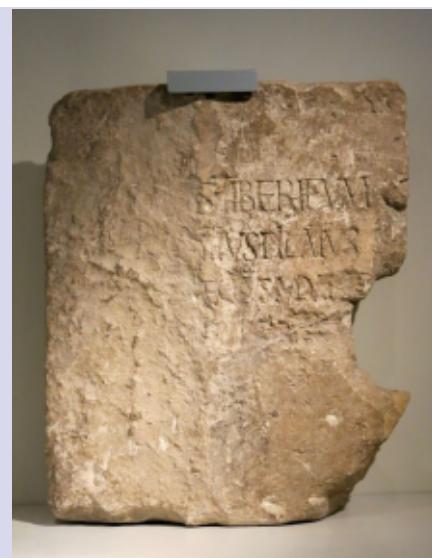
Apoštol Filip patril medzi tých apoštolov, ktorí boli prítomní na zázraku rozmnovenia chleba a rýb. Podľa profesora D'Andriu sa možno domnievať, že pútnici si apoštola pripomínali práve

>>>

Pilátov dar

Izraelské múzeum v Jeruzaleme uchováva kameň z antickej stavby s menom Piláta Pontského. Tento artefakt objavili v roku 1961 talianski archeológovia, ktorých viedol Antonio Frovich na miestach rímskeho amfiteátra v antickom meste Cesarea Prímerská. Na kameni je nápis, ktorý obsahuje zvyšok doteraz čitateľného mena rímskeho mestodržiteľa a ktorý archeológovia zrekonštruovali: *[DIS AUGUSTI] S TIBERIUM [...] PO] NTIUS PILATUS [...] PRAEFECTUS IUDA [EA] FECIT D[omi]N[us] [D]ICAVIT*, čiže „*ctihodnému Augustovi Tiberiovi venuje Pilát Pontský, prefekt Judey*“.

Je možné, že stavbu, ktorej bol tento kameň súčasťou, nechal postaviť na počesť rímskeho cisára Tiberia práve mestodržiteľ Pilát počas svojho pobytu v Judei.

v súvislosti s týmto Ježišovým znamením: „*Skôr než pútnici prišli k samotnému hrobu, prechádzali cez miesto vyzdobené dômyselnou mozaikou znázorňujúci ryby*“ (porov. Jn 6, 5).

Apoštol Filip je predstavovaný aj ako znalec *Písma* (Jn 1, 45). Vďaka Filipovmu apoštolaťu sa Natanael (Bartolomej) pripojil k Dvanásťom. Najmä vo východnej tradícii sú životy týchto dvoch apoštolov veľmi previazané. A je to znova Filip, kto prostredníctvom apoštola sv. Ondreja krátko pred rozhodujúcim Veľkou nocou privádza k Ježišovi niekol'ko „*Grékov*“, ktorí „*chceli vidieť Ježiša*“ (porov. Jn 12, 20-22). Z evanjeliových zmienok apoštol Filip vystupuje skrátka ako muž schopný sprostredko-

vávať stretnutie s Ježišom, aj keď spravidla pokorne stojí v pozadí.

Tradícia hovorí, že apoštol Filip hlásal evanjelium v Sýrii a Frigii. Okolo roku 61 za vlády cisára Nera, ako píšu Tacitus a Eusébius, zasiahlo mesto Hierapolis ničivé zemetrasenie, ktoré poškodilo celú oblasť, vrátane dvoch príahlých miest Kolosy a Laodicea tvoriace vtedajšie „trojmestie“. Laodicea bola jednou zo siedmich cirkví, o ktorých čítame v Jánovej *Apokalypse* (porov. Zjv 3, 14-22). Do Kolos píše list apoštol Pavol zo svojho rímskeho väzenia, teda niekedy okolo roku 60. Aj *List Filemonovi* je napísaný na konci prvého Pavlovho rímskeho väzenia a je adresovaný kresťanom tejto oblas-

ti. Pripomeňme, že Efez je vzdialenosť iba 60 kilometrov od „trojmestia“ a že *List Efesianom* sa zasa považoval za akýsi „obežník“ určený všetkým kresťanským komunitám sídliacim v blízkom okolí.

Prečo je to dôležité? Pretože v nijkom z týchto Pavlových listov sa nehovorí o katastrofe, ktorá zrovna so zemou kvitnúce a dôležité mestá a zároveň podľa geológov bola táto katastrofa dôvodom vytrysknutia preslávených teplých prameňov typických pre okolie súčasného Pamukkale.

Možno to považovať za ďalší z dôkazov, že všetky tieto listy vznikli pred týmto zemetrasením?

B. J.

VOX

ako vianočný darček? A prečo nie?

Hodnotu darčeka netvorí
cena, ale obsah...

Objednávky:

vox.zdruzenie@gmail.com alebo 0918 472 420

Fabrice Hadjadj ponúka hudobný interpretačný klúč k encyklike *Fratelli tutti*

Úvod do sociálnej poézie

V poňatí Svätého Otca Františka sa kontemplácia spája s poéziou, ako sme si mohli všimnúť aj v posynodálnej exhortácii *Querida Amazonia*. Do umenia načrel František aj v novej encyklike *Fratelli tutti*, teraz v spojitosti so sambou, resp. bossa novou, hudobným štýlom, ktorý v 50. rokoch obletel svet. A práve nad týmto aspektom sa zamýšľa francúzsky filozof FABRICE HADJADJ.

Vsrdci poslednej encykliky pápeža Františka pulzuje samba, či presnejšie bossa nova. Tako mer všetci komentátori encykliky venovali pozornosť viac ráz sa vyskytujúcomu menu imáma Ahmeda al-Tajiba, no mňa skôr zaujalo, že sa tu zmieňuje brazílsky básnik, spevák, skladateľ a tex-tár Vinicius de Moraes (1913 – 1980).

Chcel by som sa zamyslieť nad jeho prítomnosťou v pápežskom dokumente, a najmä nad citáciou slávnej piesne z jeho repertoáru, ktorou je *Samba da Benção* (*Samba požehnania*). V poznámke pod čiarou dokonca František upresňuje, že odkazuje na jednu jej konkrétnu nahrávku, ktorá vznikla naživo v roku 1962 v reštaurácii U gurmána (Au Bon Gourmet) na Avenida Nossa Senhora de Copacabana v Riu de Janeiro.

HUBA EVANJELIA

Isto, citácia textára *Dievča z Ipanemy* (*Garota de Ipanema*) sa môže javiť

ako anekdota, najmä keď porovnáme refrén tejto piesne s *Dokumentom o meziľudskom bratstve za svetový mier a spoločné spolužitie* slávnostne podpísaným v Abú Dhábí vo februári minulého roka. Vo svojej viere, ktorá, ako pripúšťam, môže byť trochu naivná, sa však prikláňam k názoru, že tiež vtipy v encyklike majú nejaký vzťah k Duchu Svätému. Okrem toho, za zmienkou o brazílskom šlágrí vo chvíli, keď Brazília je krajina najväčšmi zasiahnutá koronavírusovou pandémiou, sa môže skrývať jedine hluboký zámer.

Určite možno namietať, že samba priveľmi nesúvisí s procesiou Božieho Tela, a niekto sa možno pri pomyslení na karnevalovú sambu pohorší nad tým, že sa mi nad tak závažnými témami vybavujú bezstarostné a rozhalené tanečnice. To zdôaleka nie je pomýlené, lebo mňa by tiež netešilo, keby nejaký prelát vykladal *Fratelli tutti* (FT) z tohto zvodeného hľadiska. Ale som laik, je-

den z mnohých, a toto je môj spôsob, ktorým načúvam „*hudbe evanjelia*“ (FT, 227).

PRÍLEŽITOSŤ NESÚZVUKU

A tu je citácia, ktorú si pápež František vypožičal od Vinicia de Moraes: „*Život, priateľu, je umením stretávania, hocí je v ňom toľko nezhôd*“ (FT, 215).

Týmito slovami sa začína v encyklike časť šiestej kapitoly, nazvaná *Nová kultúra*, ktorá odkazuje na jeden z princímov súčasného pontifikátu: „*Jednota prevádzuje nad konfliktom*.“ Znamená to, ako následne encyklika pripomína (237 – 240), že „*konflikt je nevyhnutný*“, „*neodvratný*“, a že jednotu možno dosiahnuť len prechodom na vyššiu úroveň, smerom ku „*transcendentnej pravde*“, ktorá sa ujíma protikladných pozícií a prekonáva ich. Rovnako ako bossanova prechádza disonanciami a synkopami (*Desafinado* Toma Jobima), aby dospela k vyššej, nečakanej, neslychannej harmónii.

Nesúzvuk teda nie je na prekážku, ba naopak, vytvára príležitosť ako sa – ako niekto iný – otvoríť voči druhému. Nezhody sú súčasťou umenia prežívajúceho stretnutie, ktorého je samba symbolom už kvôli svojmu pôvodu. V sambe sa totiž prejavuje „*ludová kultúra*“, ktorá sa rozvíja „*z konštruktívneho dialógu rôznorodého kultúrneho bohatstva určitej krajiny*“ (FT, 199). Je to žánr, ktorý sa zrodil vo favelách na predmestí Ria de Janeiro krátko po zrušení otroctva. Jeho tak brazílske meno pôvodne pochádza z bantuských jazykov a jeho rytmus je ozvenou afrických bubnov.

MNOHOAREBNOSŤ

V závere citovanej piesne Vinicius de Moraes hovorí, že „*samba prišla zo štátu Bahia a keď má jej poézia bielu plet, v duši a srdci je čierna*“.

Pravdepovediac – samba je mnohoarebná, čím sa dobre znesie prirovnanie k mnohostenu, ktoré pápežovo pero v encyklike zaznamenáva hned' päť ráz, z toho dva razy ihned' po citácii z Vinicia de Moraes. Každá stena tohto geometrického útvaru má vlastnú existenciu a ohraničenosť, obracia sa vlastným smerom, ale pridružuje sa k druhým v jednote, ktorá sa vyjaví len vtedy, keď vstúpime do trojrozmerného priestoru. Rovnako tak samba pramení zo stret-

>>>

nutia bahijských Indiánov, Brazílčanov pôvodom z Afriky, ruských Židov, Rómov, Poliakov a mnohých ďalších pristáhovalcov rôznych kultúr, ktorí ako robotnícka trieda v dokoch spoločne budovali „rovnakú lod“ (FT, 30). Zámožné vrstvy sprvu odmietali sambu ako čosi obscéne a vulgárne, ale neskôr ju uznali, včlenili sa do nej a priznali jej „plné občianstvo“ do tej miery, že táto hudba na jedinej arche zhromažďuje všetku rozmanitosť tejto nesúrodej krajiny.

To isté platí pre tango, ktoré spisovač Michel Plisson opisuje ako nasledujúci nepravdepodobný sútok: „Afro rytmus, na ktorý talianski hudobníci na nemeckých nástrojoch hrajú melódie z východnej Európy sa slovami pochádzajúcimi zo španielskych zarzelas“ (zarzuela je hudobno-dramatické dielo, v ktorom sa strieda hovorené slovo so spevom – pozn. red.). To všetko sa postupne vzlína od spoločenskej spodiny do vysokej spoločnosti, z buenosaireských nevestincov do európskych salónov.

LUDOVÉ HNUTIA

Tango a samba sú teda dve realizácie a symboly onoho plodného bratstva, ku ktorému nás volá pápež. Mnohé pasáže jeho encykliky možno čítať vo svetle tejto latinskoamerickej hudobnej a tanecnej skúsenosti. Napríklad: „Vyzval som autochtonne národy, aby uchovávali svoje korene a kultúru svojich predkov, ale upresnil som, že mojím úmyslom neboli úplne uzavretý, ahistorický, statický indigenizmus (hnutie v Latinskej Amerike usilujúce sa zapojiť indiánske obyvateľstvo do modernej civilizácie – pozn. red.), ktorý by sa vyhýbal akejkoľvek forme miešania vzhľadom k tomu, že vlastná kultúrna identita sa prehľbuje a obohacuje v dialógu s odlišnými realitami a rýdzim spôsobom jej uchovanie nie je izolácia, ktorá ju, naopak, ochudobňuje. Svet rastie a napĺňa sa novou krásou vďaka následným syntézam, ktoré sa vytvárajú medzi otvorenými kultúrami, mimo akéhokoľvek kultúrneho diktátu“ (FT, 148).

V tom istom zmysle možno vnímať pozornosť k „ľudovým hnutiam“, a to v zmysle hnutí neformálnej ekonomiky, dôveru, ktorú si zasluhujú, a povinnosť nie ich kontrolovať, ale umožniť, aby „sa tieto hnutia, tieto skúsenosti solidarity rastúce od spodu, z podzemia planéty, prepokojovali, väčšmi koordinovali a stretávali“. Preto pápež chváli „sociálnych básnikov“, „podporovateľov procesu, do ktorého sa zbiehajú milióny malých a veľkých činov, tvorivo zreteľazených ako v básni“.

Miguel Tomás García: *Latino džez*

Nejde o akýsi „poetický obraz“, ako by sa mohlo hanlivо povedať, pretože sociálna poézia je výrazom „viery, ktorá sa prejavuje láskou“ (Gal 5, 6). Zdôrazňuje to tiež *List sv. Jakuba*: „Lebo kto iba počúva slovo a neuskutočňuje ho“ – teda, literárnejšie, vzhľadom na to, že grécky výraz znie *poiētēs*, nestáva sa jeho básnikom – „*podobá sa mužovi, čo si v zrkadle prezerá svoju prirodzenú tvár. Pozrie sa na seba, odíde a hned' zabudne, aký je*“ (Jak 1, 23-24).

SAMBA POŽEHNANIA

Pamätať si, kým sme, znamená byť básnikom Božieho slova, *O poetinha* (malý básnik, prezývka, ktorú si vyslúžil Vinicius de Moraes – pozn. red.). Stvorenie je totiž veľká dramatická báseň zložená z množstva viditeľných básní, ktoré dávajú nahliadnuť do neviditeľného (porov. Rim 1, 20). Našou úlohou kresťanov je rozpoznať v každom stvorení poéziu Večného a ako ľud spievajúci žalmy, ako tvorcovia pokoja v stopách Slova, ktoré sa stalo židovským tesárom, povoliť „celku rôznych hlasov, aby splynuli v ušľachtily a harmonický svet skôr než vo fanatickej výkriky nenávisti“ (FT, 283).

V závere *Samby požehnania* Vinicius de Moraes odrieka ruženec mien, vlastných mien hudobníkov, ktorí prispeli k obnove onej hudby, ktorá premieňala násilné kolonizačné dejiny na melodickú možnosť spoločenstva. Isto, nemožno opomenúť deportáciu otrokov, židovský exil do Ria de Janeiro či Buenos Aires a tiež útek niektorých nacistov (Alfred Noble v 30. rokoch vyrábal *bandonea* pre Argentínu v Karlsfelde nedaleko Dachau). Isto, doteraz počú-

vame fanatické výkriky nenávisti a sme svedkami chladných ideologických manipulácií. A napriek tomu, napriek tomu všetkému, skrže toto všetko, je tu tango, je tu samba, sú tu znamenia, ktoré nás nabádajú, aby sme považovali milosrdstvo za síce diskrétnu, ale ustačne činnú silu v priebehu pokolenia, a dobre využívali čas v zlých časoch (porov. Ef 5, 16).

LÁSKA V MIERI

Na skutočnosti, že encyklika *Fratelli tutti* uvádza slová z brazílskej samby teda nie je nič žartovného. Koncert, ktorý sa konal 2. augusta 1962 v reštaurácii s klubom U gurmána na pláži Copacabana, a ktorý sa teraz ocitol na stránkach encykliky podpísanej 3. októbra 2020 v Assisi, dobre odhaluje dramatické zvraty, ktorými prozreteleňnosť nesetrí. *Samba da Benção* to už ohlasovala v jednom zo svojich veršov: „*Samba je modlitba, ak chceš.*“

V poslednej skladbe koncertu, citovaného v poznámke 204 Františkovej encyklike vystúpili spoločne Tom Jobim, João Gilberto, Os Cariocas, Otavio Bailly a Milton Banana, aby spoločne zaspievali: „*Chod' svojím životom, tvojou cestou je pokoj a láska / Roztvor náruč a vyspievaj poslednú nádej / Božskú nádej na lásku v mieri*“.

Možno to znie presladene, a predsa sa tu kladú vysoké nároky. Posledná nádej totiž predpokladá, že zničíme modly, aby sme odkryli ľudí z mäsa, kostí a ducha, bojovali „*dobrý boj vzájomného stretnutia*“ (FT, 217), aby „*sa naše srdce naplnilo tvárami a menami*“ (FT, 195).

FABRICE HADJADJ

Nad najnovšou básnickou zbierkou Teofila Klasa *Algoritmické zratúvanie*

Poetické algoritmy

Ked' pred sedemnástimi rokmi vyšla publikácia Antona Laučeka *Katolícka moderna* (2003), uviedol v nej – okrem iného – veľmi dôležitú skutočnosť, že toto prevažne básnické zoskupenie kňazských i laických autorov-katolíkov má aj svojich pokračovateľov. Medzi nich sa nepochybne radí aj Teofil Klas.

Hoci po roku 1948 muselo dôjsť z ideologickej dôvod k formálnemu rozpadu kňazských aj laických autorov-katolíkov, tak ich umelecká tvorba, ako aj duchovný od-akaz nadalej pulzovali pod „zemským povrhom“. Bola to len otázka času, kedy jeho miazga znova uzrie svetlo sveta.

Tvorivé posolstvo katolíckej moderny si do svojej kreatívnej duše vstepovali mladšie generácie autorov a autorek, a tak duchovná kontinuita slovenskej spirituálnej tvorby zostala napriek komunistickej nevôle neporušená. Ako tvrdí Anton Lauček, ani zatarasenie „*publikačných možností, šikanovanie a nútenej izolácia jej predstaviteľov nedokázali celkom umlčať túto Poéziu, a tak sa v našej literárnej súčasnosti spomínajú mená, ktoré pochodeň katolíckej moderny nesú ďalej: Chuda, Kovalčík, Gombala, Križka, Donovalová-Klenková, Klas...*“

NOSITEĽ ODKAZU

Laučekom posledný menovaný autor Teofil Klas (vlastným menom Jozef Závorský, nar. 12. novembra 1940 v Trnave), ktorý sa tento rok dožíva vzácneho jubilea, patrí od svojho vstupu do literatúry k popredným predstaviteľom slovenskej duchovno-kresťansky orientovanej tvorby. Hoci sa za jeho básnický debut považuje sonetový veniec *Najbližšej k Taju* z roku 1993, tak v rozhvore pre časopis *VOX* (4/2013) uviedol, že skutočným debutom je zbierka *Zaklínadlo*, teda ide o verše z rokov 1957 – 1968. Knižne však vyšla až v roku 2001.

Od spomenutého debitu vydal Teofil Klas viacero básnických zbierok, ale aj básnických bibliofílskych samizdatov z počítačovej tlačiarne. Z kníh publikovaných v poslednom desaťročí možno spomenúť zbierku *Rampy sú ešte v žia-*

re (2010), vydaná pri príležitosti básnikovej sedemdesiatky, *V nákonci leta* (2011) – verše z rokov 2006 – 2007, *Pokoj nevädze* (2012) – verše z rokov 2007 – 2008, tetraptych zbierok básni *Večná modulácia* (2013), *Na zrejúcej nive* (2013), čo sú verše z rokov 2008 – 2009, druhé vydanie eucharistickej poémy *Grálová sonáta* (2013) či *Kozmické ticho* (2014) – verše z rokov 2009 – 2010. Dielom *Gorazzov odkaz* (obsahujúce poému *Hlas kňaza Gorazda* i básne *Závet svätého Gorazda a Spev o Božom narodení*), ktoré vyšlo v roku 2018, sa zaradil k popredným velikánom slovenskej literatúry, ktorí cyrilometodské dedičstvo chápali nielen ako dôležitý inšpiračný zdroj, ale najmä ako základný bod, uholný kameň, počiatok slovanskej i slovenskej spirituálnej spisby.

Teofil Klas bol na túto tvorivú úlohu priam povolaný, o čom svedčia i jeho poznatky a samotná úcta k významnej etape slovenských dejín, o ktorých sa veľmi fundované zmienil aj vo početných časopiseckých článkoch či štúdiách, z ktorých boli mnohé publikované v autorovom výbere z kultúrnej publicistiky pod názvom *Z ozvukov krásy* (2016). Napokon jeho výrazná zásluha na rozvoji slovenskej duchovno-kresťanskej literatúry a kultúry bola ocenená už v roku 2005, keď sa stal laureátom Ceny Fra Angelica, ktorú každoročne udeľuje Rada Konferencie biskupov Slovenska pre vedu, vzdelania a kultúru.

MODLENÁ BÁSEŇ

Z uvedeného tak jasne vyplýva, že nie je žiadnu náhodou, keď vstup do básnickej zbierky Teofila Klasa s matematickým názvom *Algoritmické zratúvanie*, ktoréj súčasťou sú verše vytvorené v ostatných štyroch rokoch (2017 – 2020), sprostredkúvajú dve poetické

mottá. Sú doslova básnickým dialógom medzi dvoma osobnosťami, priamymi pokračovateľmi slovenskej katolíckej moderny – Teofilom Klasom a Viliamom Turčanym. Deklarujú aj evanjelizačnú funkciu ich umeleckej tvorby, ktorá vyviera zo žriedla mystického Slova, ktoré sa stalo telom a prebývalo medzi nami. Aj oni sa stali Kristovými poslami a zžili sa s Bremondovou konцепciou čistej poézie. Báseň je obrazom Boha, ktorý je čisté bytie. A je to práve zvláštna a paradoxná povaha poézie: modlitba, ktorá sa nemodlí, ale núti k modlitbe. I preto naznieva Klasovo vyznanie: „*Nech moja modlitba je bášnou / a moja báseň modlitbou.*“

Zbierka *Algoritmické zratúvanie* je rozdelená do dvanásťich poetických blokov, ktorých korelácia je zjavná.

V prvom z nich, nazvanom *Bez nároku*, inkarnuje básnik do hlavných elementov života (voda, zem, oheň) transcedentný zmysel, cez ktorý možno vnímať skutočnú realitu ľudského byitia. Sémantický zmysel básne *Tvary a patvary* mi ihneď asocioval slová maďarského katolíckeho básnika Jánosa Pilinského: „*Život človeka, naše životy vyzerajú zvonka ako vodorovná čiara vedúca od narodenia po hrob. Ale skutočná realita násloho života sa odohráva v hĺbkach a výškach vertikál, presnej-*

>>>

šie povedané: naraz na obidvoch rovinách, čiže v realite križa.“ I cez ne sa totiž človek dotýka mystéria, na ktoré „rozum nastačí. / No ruky sa preň vedia zložiť“ (Ruky).

PRÍJEM Z BOŽEJ ANTÉNY

Básnikovo „centrovanie“ je zretelné. Človek má právo na duchovnú veľkosť a čistotu. Môže sa stať, že sa dobrovoľne či nedobrovoľne pošpiní, ale z čohosi nemôže počať. Musí obhájiť to svetlé jadierko uprostred života, ktorý mu je darovaný, veď „iba láska rany povznáša“ (Nesmrteľný hriech). Pretože, ako píše ďalší významný slovenský kresťanský mysliteľ Pavol Strauss, bez Božej lásky zostáva človek prázdný. Všetko sa mu v objatí túžby rozpadá, keď to nie je preziarené a pretavené ohňom lásky. Teofil Klas si je tiež vedomý sily ľudskej pýchy a domáhania sa vládcovskej koruny po vzore padlého anjela. Preto dominujúci aspekt jeho poetického výrazu zastrešuje Krásu: „Tá prvá isto v poradí. / Čo vlastní, tahaha, / zachvieva sa / a blaží sväté obrazy“ (Sväté obrady).

Jedným z nosných motívov, cyklujúcich v niektorých bášnach, je motív zopnutých rúk, z ktorých šelestí to, „čo je stále modlivé a blahotvárne“ (Ruky stromov). Rezonancia viacerých básni tak skutočne tkvie v modlitbe, inšpirovanej pokladom múdrosti z Knihy kníh. Je teda nesporné, že, ako invenčne vyplývajúca lyrická subjekt v záverečnom verši básne Jednotka a nula, básnik je napojený na „príjem z Božej antény“ a kráčajúc cestou, ktorá sama je cieľom, tvorí si krídla, ktoré musia narásť z podstaty, lebo jedine tak „sa snívať oplatí / o pilotáži / vzletov do blaženia“ (Z podstaty, z rebra).

Z NEDOHĽADNA DO SEBA

Z tejto podstaty napokon vychádza aj – v názve zbierky deklamované – *zratúvanie*. Básnik si v požehnanom veku prehráva znova a znova „film chlapčenského nadšenia“, vracia sa do detstva, mladosti, do čias, ked' sa „s miništantskou charizmom, / s dlaňami v požatevnom óstí, / s dušou od čara závislou...“ (Sonet o charizme) formovala jeho viera v Boha. Postupom času mu práve ona odhalila, že bytie jednotlivca možno vnímať v úplnej syntéze s osstatnými, že každý z nás v sebe nosí aj „Adamovu číru nerozvahu“ či „Kainov hnev“ (Pamäť, vina a trest). Napriek tomu sme dostali možnosť „v pokoji nájsť strunu“ (Akordy ticha), žiť „krásou z krásy / radostne“ (Alchymia nedohviezdna) a dosiahnuť súlad (več-

novečnú krásu): „Iba ho načim ladne uchopiť. / Kto pochopil, ten nevzdáva sa. / Nemalo by tu / trúchlo byť“ (Nedaj sa slákom zrážať).

Poézia Teofila Klasy

**vychádza z otvoreného srdca,
ktoré „má svoje premisy“,
a túži spievať pre všetkých,
čo sa každodenne pokúšajú
hladat' Lásku, v ktorej sa
môžeme stretnúť
s Večnosťou.**

Tu sa rodí Klasova poetická religiózna kozmológia, tvárne interferovaná Božími tajomstvami, ktorá túži spoznať nepoznané. Boha po celý život spoznáva skrzej meditáciu, modlitbu, ktorá je preňho Liek z predzáhrady. Ním si možno tapetovať prázdroj, ktoré sa plní „doretou ružencovou láskou“. Modlitba je tiež „bárok na jesennom mori“ (Bríza na hladine), membránou medzi dvojmi svetmi, čo dáva duši zmysel. Prostredníctvom nej zaznievajú nielen slová vďak, ale ponúka i odpoved' z „nedohľadna“ cez prizmu „zrkadlenie dovnútra“.

K SRDCU KOZMU

Nazdávam sa, že básnická obraznosť T. Klasy, ktorá je v súzvuku so špecificky vyprofilovanou slovotvorbou, nemá v súčasnej spirituálnej poézii žiadny pendant. Niet sa čo čudovať, veď pre básnika „hologram / je žiarna metafora. / A precítiš ho / najskôr v mlčaní. /

On ti aj mysterium uchráni, / že krásne dobro / prichodí vždy zhora“ (Sonet o obrazoch). Bytostné tóny z kozmického ticha sú mu jednoznačnou odpoved'ou, že pripútať sa „celkom k srdcu kozmu / v myšlienkach a citoch, / ba aj v slove, / v skutkoch, v krokoch / k viničnému hroznu“ (Žalm o viničnom hrozne) znamená získať klúč do rajskej záhrady, keď raz prejdeme za hranicu dní. Len tak sa dá totiž tvoriť „jedna spravodlivá báseň“ (Jednoducho prítmie), na konci ktorej „anjeli sa veselia“ (Sonet o rytierskej výprave).

Celá poézia Teofila Klasy vychádza z otvoreného srdca, ktoré „má svoje premisy“ (Srdce), a túži spievať pre všetkých, čo sa každodenne pokúšajú hľadať Lásku, v ktorej sa môžeme stretnúť s Večnosťou: „Tí, čo hľadali, našli. A tí, čo nechceli nájsť, vyzliekli sa z hľadania“ (Pavol Strauss).

Básnik chce naďalej *Byť elementom*, ktorý aj vzhľadom na *nomen omen* svojho pseudonymu, zostáva verný Tomu, ktorý ho povolał krásou poézie ohlašovať Božie kráľovstvo: „Preto i stále chce sa byť / zrniečkom / žita na zomletie. / Mať požehnanie / pre habit / na kroky / v tarche sväté.“

JÁN GALLIK

Teofil Klas: Algoritmické zratúvanie, Bratislava, Spolok slovenských spisovateľov, 2020

Namiesto post scriptum

Teofil Klas – poeta natus et doctus. Jeho poézia vypovedá oňom všetko. Hromadiť ďalšie slová, by bolo len veľa biografie, ktorá síce veľa povie, ale len málo napovie.

A tak, majstre, prijmite k Vášmu životnému jubileu túto malú báseň:

Pavol Prikryl

Breve jubilantovi

A opäť na úvrati...
Nakladá na nás furman čas,
len málo z dávna vráti.

Úkradkom čosi-kdesi –
chcieť sa len dotknúť Božích krás,
po minciach splatiť, že si.

Možnože trochu clivo,
nuž, odpust' básni, priateľu,
no úvrať – to je život...

... a z piatka robí nedeľu.

V ľahkom nepokojne

„Zbierka TEOFILA KLASA Algoritmické zratúvanie nie je len poéziou sebaspytovania a smerovania k vážnym otázkam staroby. Je aj, a predovšetkým, svedectvom silnejúcej túžby po večnej mladosti, ktorá sa prebíja „krízom“ cez hmotu, ponímanú rôznorodo – vedecky aj sedliacky, s príslušnou symbolikou.“

(Blažej Belák)

Centrovanie

Elipsy
sú na *zjednodušenie*.
Také, čo komplikuje obraz.
Pritom sa tvária vlastne
skrúšene.
Akoby
nechceli už podrást'.

Keplerovské
sú z vlastnej podstaty.

Čo vypúšťa sa,
nie je *z ducha*.
Len z toho,
čo hru ľahko podvráti.
A z čoho sa tak trúfne dúcha.

Ved' či sa patrí javiť
dvojtvárne?
A centrovať sa dvojstredovo?

Raz
ti sám život súčet podčiarne.
Obnaží
práchno v kostre rovov.

Čokoľvek vzácnie

Nezachytíš, a odpláva.
Okamih étericky dôležitý.

Čudná to bude rozprava,
ked' duša jej nit' neodchytí.

Čo *chce* byť azda podstatné,
zverí sa v hlbke bytia utajeniu.

Čokoľvek vzácnie, postať nie.
Korí sa kozmickému Menu.

Lež možnože je nejasno
a veselia sa na obzore mračná.

Za pochybnosťou prekrásnou
prebýva *Chvíľa* jednoznačná.

Riedená kvapka

Každý deň
karpinu vytieram z oka,
vzdávam sa
včerajšej *pamäti* v hre.

Prislabo
zážitok do vrásky kvoká.
V tvári
sa ani len nerozoprie.

Keby ho bolo
tak zo dva-tri gramy,
môže byť placeboom
v útrobách dňa.

Riedená kvapka
však neprihrá mi
ani len
za štipku *nedohľadna*.

Včera som ešte nevedel

Včera som ešte nevedel,
a dnes už *zasa* neviem.

Viem, tadiaľ cesta nevedie,
kde nie je srdce *levie*.
Má to však jeden háčik.
Ten totiž: *neviem* odkosiť ho,
lebo sa zaťal pod necht.

Je to
– hoc problém z ľahších –
v túlavej bájke výstihov
skúmavej duše *objekt*.
Vina a za tú vinu trest.

Ledaže: príde inú niest'.
Nie takú, čo ma kvári,
že *postihla ma* naveky,
lež tú, čo na oltári
spaľuje moje náreky,

že *včera* som to nevedel
a dnes už *zasa neviem*.

Istota

Isto. Už nebude tej chvíle,
pretože *miesta* nebude.

Tej chvíle, toho miesta
v štýle
zákvačných bodov v prelude.

Bude len istota.

Tam,
kde prv nadýmal sa vesmír,
zavísne sivé pavúče.

Nebude viac už súboj s *besmi*,
hrdzavé nové paklúče.

Len voľnosť.
Isto *tá*.

V ľahkom nepokojne

Ak prekvapí ťa
pavučina vo dverách,
kadiaľ si
tot' len včera prešiel voľne,
pripomienie ti *dobre* prach,
ktorým si stále
v ľahkom *nepokojne*.

Pavučina
je ešte nevybavená.
Je to i *pamäť*,
pamäť o rešete
zo slučiek sebazháčenia.
O žite,
ktoré pomlátené metie.

A pamäť
akože to nášho pralesa.
Toho,
ktorý sme prerúbali naskrz.
A v ktorom človek *nájde sa*.
Nie slepý,
lenže oslepený argus.

Nad úvahami nedelňých evanjeliových textov

Horčičné zrnká siate laikmi

V žilinskom vydavateľstve Georg vyšla začiatkom tohto roka vydarená kniha so zložitým názvom *Nad evanjeliom. Liturgický rok B. Nedelňé zamyslenia s príbehmi zo života a s poetickým podnázvom Horčičné zrnká*, ktorú napísali manželia Ol'ga Kurhajcová a Peter Kurhajec.

Označil by som túto zbierku stáť asi najpriliehavejšie ako laické homílie. To pomenovanie „laické“ nemyslím pritom pejoratívne, skôr naopak, pochvalne, pretože ide o dielo, ktoré má na sebe pečať cirkevného *nihil obstat a imprimatur*. Koniec koncov, recenzenti z knazských radov v posudkoch citovaných na obálke vítajú túto knihu ako obohatenie na trhu náboženskej literatúry, vhodnú nielen do rúk laikov, ale takisto ako pomôcka v pastorácii.

Ide o úvahy odvídajúce sa vždy od nedelňého evanjeliového textu (v tomto prípade podľa Marka a Jána) a založené naobrej čitateľskej znalosti dostupnej biblickej a homiletickej literatúry. Sú písané sviežo a pútavo – skrátka zaujmú a dajú sa s pôžitkom a úžitkom čítať, a to aj kontinuálne. Obsahujú ponajprv pôsobivé vysvetľujúce poznámky k evanjeliovému textu, vychádzajúce z biblickej exegézy aj zo života, a potom osobitne typograficky vyznačené príbehy čerpané z literatúry. Pre

čitateľa podnetný môže byť aj rozsiahly súpis použitej literatúry.

Za istý, možno v konkrétnom kontexte nepodstatný nedostatok pokladám to, že pri publikovaných literárnych ukážkach nie je vždy jasné, z ktorého prameňa sa príbeh čerpá alebo či ide o autorské prerozprávanie. Rušivo však na mňa zapôsobilo konštatovanie v úvahе na 14. nedelu cez rok, kde sa v súvislosti s otázkou „*vari to nie je tesár?*“ dokladá, že od starozákoných čias nepokladali tesárov za mûdrych (čo znamená – pravdivo, nie dehonestujúco – toľko, že neboli intelektuálmi). Je súčasťou pravda, že čítať zo *Starého zákona* (*Sir 38*) obsahuje v použitom slovenskom preklade slovo „tesár“, ale v tomto prípade sa na starozákoný text do litery odvolávať nemožno, pretože na danom mieste v *Septuaginta* figuruje grécke slovo „*tekton*“ a vo *Vulgata* latinské „*faber*“, čo vo všeobecnosti znamená ponajprv „remeselník“. (Isteže, aj tesárstvo je remeslo, a v Sirachovcom čase bolo medzi remeslami jedným

Jacopo Tintoretto: *Evangelisti Marek a Ján*

z najvýznamnejších, lenže biblický autor ho neuvádza explicitne.)

A ešte jedno. Dobromyselne. Vzhľadom na to, že pri tejto knihe nejde o „oficiálnu“ homiletickú literatúru, ale o dielo na všeobecne povznášajúce čítanie, bol by som uprednostnil na titulnom liste (celé súčasť, ale) obrátené poradie názvov. Asi takto: hlavný titul s bližšou špecifikáciou *Horčičné zrnká. Nedelňé zamyslenia s príbehmi zo života a na dokreslenie poznámka (Nad evanjeliom Liturgického roka B)*.

Akokoľvek, záujemcom o poučnú literatúru tohto druhu možno publikáciu iba odporúčať.

Kniha má 208 strán a dá sa objednať v e-shope www.kniharstvogeorg.sk.

TEOFIL KLAS

Rok 2021 s časopisom

VOX

vox.zdruzenie@gmail.com

+421 918 472 420

V stredoveku sa v európskom výtvarnom umení objavila téma taca smrti, ktorá trvá doteraz

Tanec smrti

Neznámy autor: *Tanec smrti* (18. stor.; detail)

Začiatok novembra charakterizuje najmä spomienka na zosnulých. Cirkev oddávna spája s týmto sviatkom nádej na vzkriesenie. A keďže ľudstvo prijímal smrť oddávna ako prirodzenú súčasť života, je prirodzené, že sa téma smrti prenesla aj do umenia.

Ludové predstavy takmer všetkých európskych národov poznajú motív, ktorý sa šíril väčšinou ústnym podaním – mŕtvi v noci vstávajú zo svojich hrobov a na cintorínoch začnú tancovať. Pravdepodobne z takého ponímania vyrástol aj výtvarný námet známy ako *Tanec smrti*.

STAROVEK

Už v staroveku väčšina kultúr uznávala posmrtný život, nikde nie je spomínané, že by nejaká kultúra chápala smrť ako absolvútny zánik existencie človeka. To dokazujú aj hrobky zomrelých, ktoré bývali bohatu vybavené najrôznejšími predmetmi, jedlom, pokladmi, v niektorých prípadoch boli dokonca obetovaní a následne pochovaní v hrobe aj sluhovia zomrelých, aby im mohli slúžiť aj v ďalšom živote.

Štýl a vybavenie hrobu spravidla zodpovedali spoločenskému postaveniu zosnulého. Hroby obyčajných ľudí nájdené v mezopotámskom Uru obsahovali hlinené nádoby, kde mal zosnulý

pripravené trochu jedla a pitia do posmrtného života. Telo samotné bolo zabalenosť do rákosových rohoží. Zámožnejšie osoby mali v hrobe navyše rôzne šperky a leštené medené zrkadla. Kráľovské hrobky mali podobu obrovských honosných budov s podzemnou mestnosťou, kde boli uložení zosnuli.

V staroveku sa neobjavuje myšlienka posmrtného života ako život v rají pre dobrých a utrpenie v pekle pre zlých. Ale už tu platí pravidlo, že duše nedobrých ľudí budú po smrti posланé do nejakej formy podsvetia.

Napriek tomu, že sa ľudia v staroveku náležite venovali smrti, zároveň sa jej aj obávali. Cintoríny boli spravidla umiestnené ďaleko od obývaných častí. Mŕtve telo sa chápalo ako nečisté, zrejme aj kvôli možnosti šírenia chorôb. Vtedy ešte neexistovali nijaké zariadenia pre umierajúcich, všetko sa odohrávalo v kruhu rodiny. Aj preto sa smrť brala ako prirodzenú súčasť života, prikladal sa jej takmer rovnaký význam ako zrodu.

veku sa nepochybne venovalo príprave na smrť veľa času a úsilia.

KRESŤANSTVO

Nástup kresťanstva zmenil nielen postoj k smrti, ale aj pohrebným rituálom a zvyklosťam. Smrť človeka je chápána nielen ako prirodzený koniec jeho biologického života, ale Kristovo vykupiteľské dielo a jeho zmŕtvychvstanie sa stali samotným srdcom kresťanskej viery. „*Podstatná novost' kresťanskej smrti je v tom, že krstom už kresťan svätostne „zomrel s Kristom“, aby žil novým životom; a ak zomrieme v Kristovej milosti, telesná smrť dokončí toto „umieranie s Kristom“, a tak zavíši naše včlenenie do neho v jeho vykupiteľskom číne*“ (KKC, 1010). Kresťanský pohľad na smrť je vynikajúcim spôsobom vyjadrený v liturgii Cirkvi: „*Ved' tým, čo veria v teba, Bože, život sa neodníma, iba mení; a keď skončíme život v smrtelnom tele, máme pripravený večný príbytok v nebesiach.*“ Smrť je teda „*koniec pozemského putovania človeka, času milosti a milosrdenstva, ktorý mu Boh dáva, aby žil svoj pozemský život podľa Božieho plánu a rozhodol o svojom ko nečnom osude*“ (KKC, 1013).

Pre raných kresťanov predstavovala myšlienka na smrť nielen priblíženie sa k Bohu, ale bolo to zároveň aj to jediné, na čo sa upíiali pri prenasledovaní. Mnohí z nich zomreli mučeníckou smrťou a o to väčšmi sa povzbudzovali myšlienkami na raj. Tento stav duše si však musel každý najprv zaslúžiť riadnym spôsobom života, dodržiavaním Desatora, zdržaním sa všetkých telesných pokušeniu a bolo treba odolať aj zvodom diabla.

Keď človek umíral, bolo zvykom, že sa pri ňom zhromaždila celá rodina, susedia, duchovní, ale veľmi často aj úplne neznámi ľudia, okoloidúci a žobráci, aby všetci vzdali úctu umierajúcemu a prežívali s ním tento dôležitý okamih. Veľmi dôležité bolo aj, aby umierajúci požehnal ďalším generáciám, urovnal všetky spory, odpustil svojim vinníkom, spísal závet a vyspovedal sa kňazovi zo všetkých svojich hriechov.

CINTORÍNY

Antickí Rimania mali veľmi premysleňé pohrebné rituály, telá páliili za hradbami miest a až tam sa tiahol dlhý sprived s najatými profesionálnymi pláckami. V ranom kresťanstve sa spočiatku pochovávalo na cintorínoch, ktoré sa nachádzali mimo mestských opevnení, ale postupne sa kládol väčší dôraz

>>>

na myšlienku znovuvzkriesenia, a tak sa čoraz častejšie pochovávalo vedľa kostolov. Duchovní a ďalší významní ľudia mali príľahlosť byť pochovaní priamo v kostole. Čím bližšie boli Bohu, tým väčšia bola nádej na dobrý posmrtný život či vzkriesenie. Najchudobnejšie vrstvy spoločnosti boli tiež pochovávané na cintoríne, ale do veľkých spoločných jám, do ktorých sa zmestilo približne tisíc tiel. Jamy ako také sa začali používať v čase morových epidémii, keď boli nutnosťou, no po ustúpení moru sa od nich už neupustilo. Tieto jamy zostávali otvorené kým sa úplne nenačlnili, a až potom boli zasypané.

Hroby chudobných, ako aj bohatých boli väčšinou neoznačené, až v neskorom stredoveku sa začali náhrobné kamene významných ľudí zdobiť epitafmi a menami. Keďže sa časom začali cintoríny budovať čoraz častejšie uprostred miest, začal sa na ne aj premiestňovať spoločenský život. Konali sa tu trhy, divadlá, slávnosti a prevádzkovali sa aj prvé „tance smrti“. Cintoríny nebývali od okolitých stavieb oddelené mürmi, väčšinou ich delila od okolia len priekopa. Určite to nebolo hygienické, ale svedčí to o tom, že v stredoveku ľudia považovali smrť za bežnú súčasť života a mali k smrť na ozaj blízko.

Rozsiahle morové epidémie, ktoré postihli celú Európu najmä v 14. storočí, však väčšinu týchto zvykov zmenili. Smrť bola všadeprítomná, už sa nebolo možné s umierajúcimi v pokoji lúčiť. Ľudia sa od seba izolovali a báli sa, infikovaní umierali opustení, nakazených tiel bolo nutné sa čo najrýchlejšie zbaviť. Keďže cintoríny boli preplnené, kopali sa masové hroby, neraz sa mŕtve telá hádzali von za hradby.

UMENIE

Prirodzene, že sa motív smrти preniesol aj do umenia. V starovekom Egypte sa často používala podoba bohyne nebies Nut, ktorej podobizňou sa zdobili dná a veká truhiel. Egyptania na mal'bách nepoužívali tiene, pretože to znamenalo odkaz na rišu mŕtvych, teda nešťastie. Podobný vzťah k tieňu mali aj Sumeri, Akkádovia a Asýrčania. Ako symbol smrти v umení sa používala tiež mucha, pričom s veľkou pravdepodobnosťou to bol odkaz aj na choroby a diabla.

V antickom Grécku zosobňoval smrť boh Thanatos. Znázorňoval sa ako krásny mladík s pochodňou zvesenou dole, ale aj ako starší bledý muž s krídlami. Jeho bratom bol Hypnos, boh spánku. Gréci takto vnímali smrť ako úzko spojenú so spánkom. Smrť však niekedy zobrazovali aj ako pannu v závoji, kto-

Parížsky Cintorín a Kostol neviniatok okolo roku 1550

rá má na hlave korunu z paliny a je poškvrená krvou.

Prvé zobrazenie smrty ako kostry sa objavilo v Pompejach. Rímska antika tému smrty zjemňovala, *carpe diem* sa objavovalo na bronzových pohároch s kostrou alebo na mozaikách vo vnútri domu, pretože smrť nemala desíť. Ďalšie antické symboly smrty sú zhasnuté sviece, pohrebné urny či vták s ovocím v zobáku.

V ranom, už kresťanskom stredoveku je zobrazenie smrty pomerne vzácné, na rozdiel od vrcholného stredoveku – až tam sa vyvinula jej západná kresťanská symbolika. Vo výtvarnom umení stredoveku boli spočiatku populárne skôr témy zmíťvychvstania, no v ranom stredoveku sa smrť zobrazovala prevažne v podobe škaredého starca či škarej ženy.

Personifikovaný kostlivec s atribútom kosy sa objavuje až v renesancii, dovtedy držal ako zbraň kosák, kosákovitú sekru a až neskôr sa objavuje kosa, ktorá je aj teraz špecifickým prívlastkom znázorňovanej smrty. Kosa a presýpacie hodiny sú atribútmi aj pre personifikovaný čas – Krona. Ten strieľa ako lovec z luku šípy, ktorými zabíja ľudí. Tieto šípy sa často spájajú s morovými epidémiami, ktoré Smrť vypúšťa. Smrť sedí tiež na koni, čo znázorňuje jej rýchlosť a býva stotožňovaná so štvrtým apokalyptickým jazdcom.

V neskorom stredoveku sa objavujú výtvarné diela s tematikou *ars moriendi*, teda ilustrácie dobrého umierania, *umenia umierat*. Obrázky mali slúžiť na rozjímanie každému vo svojom dome. Boli dôležité pre tých, ktorí nevedeli čítať. Hlavnou myšlienkovou obrázkov bola príprava na dobrú smrť.

DANSE MACABRE

V časoch morových epidémii sa hlavným umením s tematikou smrty stávajú *Tance smrti*. Mŕtvii nie sú zobrazovaní ako „spiaci živí“, ktorí v sebe majú určitú krásu, ale ako hnijúce telá či kostry so zvyškami tkaniva – takto sa prejavovali v umení hrôzy z morových rán.

Tanec smrty, vo francúzštine známy ako *danse macabre*, v nemčine ako *Totentanz*, v taliančine *dans de la morte* a v angličtine ako *dance of death*, je ustálená výtvarná téma, ktorá sa objavuje v Európe už od raného stredoveku. Ide o pojem, ktorý sa zdáaleka neobmedzuje na jediný konkrétny tanec alebo presnú tanečnú formu. Je to skôr kultúrny fenomén, ktorý úzko súvisí so životou mentalitou stredovekých ľudí, pričom nestratil svoju pôsobivosť ani v neskorších časoch.

Vo Francúzsku sa ustálil názov *danse macabre* (strašidelný či tanec kostlivcov). Adjektívum *macabre* je silnejšie ako *funèbre* (pohrebné, smútočné) a vyvoláva predstavu hrobu (*cadavre*), pričom sa v súčasnosti používa na realistický popis rozpadajúceho sa ľudského tela. A tu sa vynára myšlienka, či sa pojmom *macabre* nejako netýka aj Makabejcov. Podľa niektorých filológov však ide o onomatopoju, ktorá vyvoláva predstavu šoku z kostí, alebo dokonca ide o *macherio* (múr po latinsky), čo vyplýva z malieb na cintorínskych stenách. Niektorí vychádzajú aj z termínu *mactorium chorea*, čiže *tanec ľudí bez mäsa*.

Pôvod slova *macabre* nás môže zaviesť však aj do Španielska, kde sa môže odvodzovať z arabského *maquabir*, čo znamená *hrob*. Tance smrty sa spájali aj s výrazom *chorea Machabaeorum*,

>>>

čiže *tanec Makabejcov*. Ide o neliturgickú ceremóniu, v ktorej cirkevní hodnostári alebo laici tvorili akýsi kruh, z ktorého po rade vystupovali v úlohe znamenajúcej, že každý môže zomrieť posťaviac sa nepriateľom na odpor ako sedem bratov Makabejcov. Zámena *Makabejský/macabre* niektorí považujú za dôkaz vzniku alegorického výrazu *macabi* (*hrob*). S používaním slová *cadavre* sa stretнемe v súvislosti so všetkým, čo sa spája s neodbytnou predstavou mŕtveho tela.

STREDOVEK

Tanec smrti pochádza z ľudových povier, v ktorých vraj mŕtvi o polnoci tančujú na cintorínoch a usilujú sa vtiahnuť živých medzi seba do tanečného kola. Tento jav sa nazýva *tanec kostlivcov* (*dance macabre*). Kostlivci totiž majú ešte opustiť cintorín a brať si obeť medzi živými. Samotné tance najprv prebiehali v kolách, následne v sprievodoch, kde bol striedavo mŕtvy a živý, nakoniec sa ustálil do dvojíc, keď tančuje už iba smrť, živý človek je skôr strnulý, ochromený a v úľaku.

V tejto súvislosti si však treba uvedomiť, že aj samotný cintorín znamenal kedykoľvek iné ako teraz. Pre našu súčasnosť je úplne nemysliteľné, aby sme na cintoríne robili čokoľvek iné, než kvôli čomu sme tam prišli – doniesť a položiť kvety, zaspomínať si na zosnulých, pomodiť sa, ba aj urobiť slzu, a, žiaľ, ak možno, čo najrýchlejšie toto miesto opustiť. Predtým to však tak nebolo, mohli by sme si dokonca cintorín pomýliť so stredovekým námestím. Organizovali sa tu totiž trhy, rôzne oslavky, niekedy aj ukladali zásoby, dokonca sa tu aj tancovalo. Ľud sa tu stretával a schádzal ako na verejnom priestranstve, na fóre, na promenáde. Niekoľko tu mohol dokonca aj bývať, bol to azyl pre utečencov. Toto úzke susedstvo s mŕtvymi vtedajších ľudí teda ničako neznepokojovalo.

Tu je však vhodné spomenúť aj výrok svätého Jána Zlatoústeho, ktorý tvrdil, že kde sa tančuje, tam prebýva diabol. Rouenská synoda roku 1231 prísnne zakázala tancovať na cintorínoch, a to pod trestom vyobcovanie. O dve sto rokov potom sa tento zákaz musel zopakovať.

Samotná myšlienka o konfrontácii už zosnulého so živými sa nám sice môže v súčasnosti už zdať minimálne trochu zvláštna, ale pre človeka žijúceho v stredoveku to rozhodne nebolo ani zdáleka až také bizarné. Predtým sa prosto verilo v kontakt s mŕtvymi, a to skrze hroby.

Smrť sa neraz zobrazovala ako lukostrelec

TRAGICKÁ ZVRÁTENOSŤ

Poňatie samotného spôsobu tancovania so smrťou sa v priebehu času menilo. Najprv sa tancovalo v kole, neskôr sa tanečné koleso pretiahlo do sprievodu, pričom sa vždy striedal jeden mŕtvy a jeden živý. Nakoniec sa vymedzilo jednotlivé zobrazenie, kde každému jednému príslušníkovi stavu sa venoval jeden mŕtvy. Tančujú však iba mŕtvi, živí toho nie sú schopní; môžu snáď len stáť v úľaku, činiť obranné gestá alebo kráčať d'alej vedení smrťou za ruku.

Prvé tance smrti však majú jednu vec spoločnú – tragickú zvrátenosť, pri ktorej smrť nútí mŕtvych, aby sa pohybovali, a tak strachom strnulých živých vyzýva, aby sa zúčastnili na tanci. Tančuje sa akoby pre radosť z tanca, z hry samotnej, ako výraz radosti zo života. Tanec neslúžil liturgii, ako to bolo napríklad v prípade spevu, ale tancom sa zvádzalo, bol nástrojom lásky a priležitostí k hriechu. Už len tá myšlienka zvádzania duchovného do tanca bola veľmi alarmujúca...

Na zobrazeniach sa časom objavuje aj hudobník, ktorým mohla byť alebo Smrť, ale aj jeden či viac tančujúcich mŕtvych, často však boli hudobníkmi aj štyria mŕtvi na čele spievadla alebo sediaci niekde v blízkosti a hrajúci na flautu či písťalku, na tamburínu, trúbku, gajdy, často dokonca bubnujú na bubienok. Predstava, že by Smrť mohla k neviazanému tanču nútiť pápeža, bis-

kupa či mníšku, pôsobila ako porušenie poriadku a dôstojnosti, ktoré rozhodne nezodpovedalo cirkevnému posolstvu *memento mori*.

Mftvoly bývajú nahé alebo opásané pruhom látky, niekedy sú to kostlivci, inokedy vyschnuté múmie s prázdnou brušnou dutinou. Občas majú výhražný výraz a z každodenného života si musia svoju obeť priamo vytrhnúť. Držia kosu, meč, veľmi často šíp, ktorým na obeť miera, opierajú sa o lopatu. Paradoxne však mávajú aj milý, až úsmevný, či dokonca nadšený výzor. Ochotne svietia na cestu sviecou či lampášom, držiac lebku. Zvláštne je tiež akési podivné „maskovanie“ smrti alebo skôr zidentifikovanie sa s tým, po koho si práve ide. Smrť sa zjaví buď v celom alebo v čiastočnom odevе živého. V prípade zobrazenia cirkevného hodnostára môžeme vidieť na lebke mitru a v ruke tiaru. Pozoruhodne pôsobí aj smrť odetá v šašovskom kostýme.

SPRAVODLIVÁ ROVNOSŤ

Hlavná myšlienka tancov smrti spočíva v tom, že smrť si raz vezme každého a nerobí medzi nikým rozdiel. Idea rovnostárstva utešovala prostých ľudí žijúcich v biede, bohatých a mocných zasa moralizovala. Živí sú zoradení podľa dobovej sociálnej diferenciácie počínajúc pápežom a prostým roľníkom končiac. Postupne jednotliví zástupcovia stavov pribúdajú, neskôr sú prítom-

>>>

né aj ženy alebo deti. Medzi prvými typmi stavov sa nachádzal pápež, cisár, kráľ a kardinál alebo biskup.

Smrť v neskoršom stvárnení prekvalovala živých pri každodennej činnosti v bežnom živote. To sa zlučovalo najmä s myšlienou *memento mori* o pominuteľnosti sveta a ľudského života a o nevyspytateľnosti hodiny smrti. Táto skutočnosť bola asi najvýraznejšia pri morovej epidémii, ktorá mala byť podhubím umeleckého rozmachu tancov smrtei.

Ďalšia inovácia tancov smrtei spočíva v sprievodných textoch, ktoré sa objavili v Nemecku okolo roku 1360. Tieto sprvu monológy sa rozvíjajú na dialógy, keď smrť z nabádania živých reaguje na ich doterajší život, povolanie alebo hriechy spojené s postavou. Živí odpovedajú, bránia sa alebo si posťažujú na svoj údel. Smrť veľmi často kritizuje peňažné prehrešky a zločiny týkajúce sa úzery, neraz napáda aj samotných vysokých cirkevných predstaviteľov.

MATKA TANCOV SMRTI

Výtvarných diel s motívom tanca smrtei je po celom svete obrovské množstvo, a to z rôznych období. So zobrazením tanca smrtei sa však najskôr stretávame v literatúre. Išlo o básne týkajúcich sa smrtei, ktoré mali spočiatku formu káyne, kde v úvode stál predhovor kazateľa. O tanci smrtei, či skôr o tanci kostlivcov napísal Jean Le Fevre (cca 1320 – 1380) vo svojej básni v roku 1376, keď sa pravdepodobne uzdravil z moru. Tento poeta sa považuje za autora výrazu *Tanec smrtei*, keďže ako prvý vo svojej básni *Úcta k smrtei* (*Respit de la mort*) napísal: „... videl som tanec smrtei...“

Prerod z literárneho poňatia na výtvarné zobrazovanie vnútri kostolov a cintorínov je s najväčšou pravdepodobnosťou dôsledok zlúdovenia témy a prístupnejšieho mediálneho prostriedku pre väčšiu masu ľudí. Postavy na freskách mávali životnú veľkosť, pričom celé fresky často presahovali aj dvadsať metrovú dĺžku.

Za úplne prvý *Tanec smrtei* na svete sa pokladá cyklus freskovej výzdoby z Cintorína neviniatok (Cimetière des Innocents) v Paríži, ktorý vznikol v rokoch 1424 – 1425. Hovorí sa mu tiež *Matka tancov smrtei*. Už v tomto cykle sa objavuje tradícia, kde smrť tancuje s ľuďmi v poradí podľa spoločenskej hierarchie – najprv pápež a cisár, následne sa striedajú predstavitelia duchovných a svetských postov až po najnižšie vrstvy spoločnosti. Každý výjav

Vďaka kníhtlači došlo k rozvoju rytín tancov smrtei

dopĺňa 8-veršová báseň, kde sa rýmy striedajú podľa vzoru A, B, A, B, B, C, B, C, pričom posledný verš tvorí vždy nejaké známe motto. Básne aj fresky sa vyznačujú veľkou dávkou satiry a humoru, napríklad na jednom z výjavov smrť koketuje s lekárom, ktorý jej ukazuje vzorku moču v pohári. Lekár gestom dáva najavo, že sice vďaka moču určí pacientovo zdravie, ale on sám sa už zachrániť nemôže. Posledný veršík básne tohto výjavu znie: „*Proti smrti nie je nijaký liek.*“

Tieto fresky však boli zničené, obnovili sa v roku 1529, no definitívne sa zničili v roku 1669, keď sa rozširovala cesta vedľa cintorína. Výjavy z Cintorína neviniatok poznáme vďaka parížskemu tlačiarovi Guyovi Marchantovi, ktorý ich v podobe drevorezu vydal v roku 1486 a výjavy doplnil o desať ďalších. Vyskytujú sa tu štyria mŕtviti hudobníci, mŕtviti držia tiež kosu, kutáč alebo lopatu. Živí sa pnú k svojim atribútom alebo znakom ich postavenia. Snáď len kartuzián kráča smelo a odozvane v ústrety smrtei...

XXX

Jednou z najstarších realizácií *Tanca smrtei* v stanovenom zmysle v európskom umení boli dva teraz už nejestvujúce stredoveké cykly zo švajčiarskeho Bazileja – v ženskom kláštore v Klingenhalte vznikol menší z nich okolo roku 1400 a väčší neskorogotický cyklus bol namaľovaný na cintorínskych múroch okolo kláštora Predigerstifte. Jeho autorstvo sa pripisuje Konradovi Witzovi (cca 1400 – 1445/1446) alebo niektorému z jeho žiakov. Výjavy z tohto cyklu boli rozšírené prostredníctvom leptov a poslúžili pravdepodobne ako

inšpirácia na vznik *Tanca smrtei* Hansa Holbeina mladšieho.

S ďalším z prvých *Tancom smrtei* sa môžeme stretnúť La Chaise-Dieu v Auvergne. Táto nástenná maľba vznikla okolo roku 1425 a pôvodne zobrazovala 30 tanečných párov. Tiahla sa na troch paneloch a štyroch pilieroch, pričom na paneloch boli maľby tvorené do vlhkej omietky ako fresky a na pilieroch boli vytvárané technikou secco priamo na suchý kameň. Aj tu sa hierarchicky striedajú duchovné a svetské osoby, ale prvý raz je tu zrejmá aj prítomnosť osôb ženského pohlavia. Medzi každým žijúcim tančuje smrť. Na prvom paneli možno vidieť osoby najvyššieho spoločenského postavenia, a to v poradí pápež, cisár, legát, kráľ, kardinál, najvyšší veliteľ, opát a rytier. Druhý panel zobrazuje strednú triedu; je tu nezreteľná postava, benediktínsky mnich, mladý človek strednej triedy, mniška, obchodník, mniška benediktínskeho rádu, seržant a kartuziánsky mnich. Na poslednom paneli je vyuobrazená najchudobnejšia vrstva – milenec, zdravotný brat, bard, teológ, cistercián, diet'a a laický brat.

Fresky tanca smrtei sa vo veľkom začali tvoriť po celej Európe okolo roku 1440. Vďaka objaveniu kníhtlače sa tance mohli šíriť na rytinách, čo jednak slúžilo ako model, a jednak ako inšpirácia. A tak napríklad kopiu z parížskeho Cintorína neviniatok nájdeme v Londýne na stene Cintorína sv. Pavla.

Tance smrtei nachádzame v každom období, súčasnosť nevynímajúc. Ich motív je nadčasový, pretože pripomína nie len pominuteľnosť života, ale aj bohatstva, moci a spoločenského postavenia.

Spracovala BOKA PIKA

Žilinská galéria Ikony predstavuje ikonu mesiaca december *Veľvojvodka Michal*

Ikona decembra

Decembrová ikona *Zhromaždenie k veľvojvodecovi Michalovi a ďalším beztelesným mocnostiam* pochádza z Ruska a bola napísaná v druhej polovici 18. storočia.

Cirkev, majúc na pamäti veľký význam anjelov pre Božiu slávu a našu spásu, v mozaike liturgického roku ustanovila aj osobitné miesto k úcte anjelov – beztelesných mocností. Na prvom mieste je to sviatok Zhromaždenie k veľvojvodecovi Michalovi a ďalším beztelesným mocnostiam.

ANJELI

Podľa Dionýza Areopagitu bol všeobecne v Cirkvi prijatý zvyk deliť všetky beztelesné bytosti (anjelov) do deviatich nebeských zborov, kde sú zoskupené do troch hierarchicky podmieneňených skupín v trojstupňových poriadkoch, triádach. V prvej sú serafini, che-

rubíni a tróny, v druhej panstvá, mocnosti a sily a v tretej sú kniežatstvá, archanjeli a anjeli. Všetky nebeské zbytory sa spoločne nazývajú anjeli kvôli svojej službe, pretože samotné slovo *anjel* v gréckine znamená *posol*. Cirkev pri úcte anjelov dáva na prvé miesto sväteho archanjela Michala.

Úcta k anjelom sa v prostredí kresťanského Východu datuje k začiatku 3. storočia, pričom už v 4. storočí bola všeobecne rozšírená. Svedectvom je chrám zasvätený svätému archanjelovi Michalovi postavený z nariadenia cisára Konštantína Veľkého na predmestí Konštantínopolu. Ďalším svedectvom je ustanovenie sviatku – Zhromaždenie k veľvojvodecovi Michalovi a ďalším

beztelesným mocnostiam v 4. storočí. Toto liturgické slávenie, či už podľa juliánskeho alebo gregoriánskeho kalendária pripadá na november.

POPIS IKONY

Vo vrchnej časti ikony sa v strede nachádza archanjel Michal, veľvojvodca nebeských vojsk, ktorý porazil satana, čo vyjadruje aj nápis na okraji ikony: *Michal je víťaz nad nepriateľmi*. Po jeho stranách v rohoch ikony je vľavo z pohľadu diváka červený šesťkrídly cherubín a vpravo tmavomodrý šesťkrídly serafín. Nižšie, po Michalovej pravici je archanjel Gabriel, čo v preklade znamená *Boh je mocný*. Práve on zvestoval Márii, že sa stane matkou Ježiša Krista a Zachariášovi počatie Jána Krstiteľa. Vzťahuje sa k nemu nápis pod názvom ikony: *Gabriel – ohlasovateľ Božích tajomstiev*.

Vedľa archanjela Gabriela, o kúsok nižšie vľavo, je Salatiel – modliaci sa za ľudstvo. Drží medailón s písmenami *IC* – skratka mena Ježiš. V spodnej časti ikony (z pohľadu diváka vľavo) je v modrom rúchu Rafael. Nápis na okraji poukazuje na jeho poslanie: *Rafael, lekár ľudských chorôb*. Pridŕža sa osemrohovej hviezdy, v ktorej je zobrazený Kristus Emanuel. V štyroch rohoch hviezdy sú symbolické obrazy svätých evanjelistov. Kristus zehná dvoimi prstami, ktoré naznačujú, že je Bohočlovekom. V ruke drží zvitok, predzvest posledného súdu i učenia evanjelia. Vo vertikálnej línií ho obklopujú červení serafini, ktorí sú neustále v Božej prítomnosti a preto nemôžu chýbať pri Emanuelovi ani na tejto ikone.

Po ľavici archanjela Michala je najskôr Jehudiel (*sláviači Boha*) a Uriel (*prezarajúci Božské svetlo*). Uriel drží v pravej ruke medailón s literami *XC* (skratka slova Kristus). Vpredu, v tmavozelenom rúchu, je Barachiel, podľa nápisu: *Prostredník dobier. Ten, ktorý odovzdáva Božie požehnanie*. Spolu s Rafaelom držia červenú hviezdu, ktorá pozostáva z dvoch štvorcov – tróna Krista Emanuela.

Kompozícia ikony sa vyznačuje pôsobivou symetriou a harmóniou. Rozdielnosť odevov, tvári či pôz jednotlivých postáv sa dopĺňa v udivujúcej vzájomnej súhre, čím vyjadruje ich dokonalú jednomyselnosť, lásku i poslušnosť. Podriadenosť nižších hodností voči vyšším a všetkých spolu voči Najsvätejšej Trojici.

GIZA

Teatro Colorato

pripravilo divadelnú inscenáciu
pre deti i rodiny s názvom

BEJBY BAJBL BAND **(Baby bible band),**

v ktorej prostredníctvom hravých, vtipných, ale aj poučných piesní rozpráva vybrané príbehy zo Starého zákona.

Ked'že premiéra je kvôli protipandemickým opatreniam zatiaľ v nedohľadne, tvorcovia pripravili audiopodobu týchto skvelých chytľavých pesničiek na CD.

CD si je možné objednať na adrese: teatro.colorato@gmail.com,
alebo na tel. čísle 0905827465, či na Facebookovej stránke Teatro Colorato

Pavol Prikryl
**ORAVSKÉ
RONDELY**

PostScriptum

Chcete mať
zbierku
Oravské rondely
s osobným
venovaním autora?

Objednajte si ju
priamo
vo vydavateľstve
Post Scriptum.

Objednávky:
tel.: +421 903 442 679
e-mail:
info@postscriptum.sk

PostScriptum

VOX

Mesačník o náboženstve a kultúre

Vydáva o. z. Vox in deserto v spolupráci s Radou KBS pre vedu, vzdelanie a kultúru
Vychádza mesačne v PDF podobe. Adresa redakcie: Dvojkrížna 4, 821 06 Bratislava;

ISSN 1339-3634

www.prikryl.sk/vox/

Šéfredaktor: Mgr. Pavol Prikryl, tel. +421 915 793 811, e-mail: prikryl62@gmail.com

Predplatné si je možné objednať e-mailom alebo telefonicky: vox.zdruzenie@gmail.com; +421 918 472 420

Číslo bankového konta: SK03 0200 0000 0035 0204 0751